

TAMPEREEN
AMMATTIKORKEAKOULU

”Ne puhuu, me kuuntelemme. Me puhumme, he kuuntelee. Me kysymme, he vastaavat. He kysyvät, me vastaamme”

Osallisuus Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäko-
dissa

Heikkilä Henni

Rita Reeta

Tuomi Anna-Kaisa

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2017
Sosiaaliala
Sosionomi

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosionomikoulutus

HEIKKILÄ, HENNI, RITA, REETA & TUOMI, ANNA-KAISA:

”Ne puhuu, me kuuntelemme. Me puhumme, he kuuntelee. Me kysymme, he vastaavat. He kysyvät, me vastaamme” -Osallisuus Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa.

Opinnäytetyö 48 sivua, joista liitteitä 4 sivua
Maaliskuu 2017

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää oleskeluluvan saaneiden yksin Suomeen tulleiden nuorten ja heidän kanssaan työskentelevien ohjaajien osallisuuden kokemuksia Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin arjessa. Opinnäytetyön aihe syntyi yhteistyössä työelämätahon kanssa. Tarkoituksena oli mahdollistaa jokaisen ryhmä- ja perheryhmäkodin nuorten osastolla toimivan osallistuminen opinnäytetyön tutkimukseen.

Kahden viimeisen vuoden aikana 1803 yksintullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa on saanut Maahanmuuttoviraston myönteisen päätöksen myötä oleskeluluvan Suomeen. Lastensuojelulaki, perustuslaki, nuorisolaki, laki kotoutumisen edistämisestä, ulkomaalaislaki sekä laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta painottavat osallisuuden merkitystä lasten ja nuorten kanssa tehtävässä työssä. Tämän vuoksi opinnäytetyön aihe on ajankohtainen. Opinnäytetyön teoriaosuus käsittelee yksin tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan asemaa sekä tutkii osallisuuden ja yhteisöllisyyden ilmiöitä.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastattelun ja kyselylomakkeen avulla. Haastateltavia nuoria oli yhteensä seitsemän, ja haastatteluissa käytettiin tulkkia. Haastattelut tehtiin suomen kielellä. Työntekijöille laadittiin kyselylomake, jonka kautta oli mahdollisuus saada kaikkien työntekijöiden ääni kuuluviin. Analyysimenetelmänä käytettiin teemoittelua. Tuloksia peilattiin sekä toisiinsa että osallisuuden ja yhteisöllisyyden teoriaan. Tutkimustulokset käsiteltiin Harry Shierin kehittämän osallisuuden porrasmallin avulla. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehysten muodostivat yksin Suomeen tulleet alaikäinen turvapaikanhakija, osallisuus ja yhteisöllisyys.

Tutkimustuloksista selvisi, että suurin osa Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin nuorista koki osallisuutta, mutta osallisuuden aste vaihteli. Nuoret toivat esille, että heillä oli mahdollisuus vaikuttaa omaohjaajahetkiin ja tuoda mielipiteitään esiin sekä ohjaajille että yhteisökokouksissa kaikille. Osalle nuorista oli kuitenkin epäselvää, kuka laatii säännöt ja miten toiminnan suunnittelu tapahtuu. Suurin osa nuorista toi esiin paljon myönteisiä asioita ryhmä- ja perheryhmäkodin tiloista, toiminnasta ja omaohjaajahetkistä.

Ohjaajien kyselystä nousi esiin kehitysideoita nuoren kohtaamiseen, jonka koettiin osittain myös hieman unohtuvan arjen hektisyyden keskellä. Myös tiedonkulkuun toivottiin parannuksia. Ohjaajien vastauksista ilmeni, että yhteisökokouksia arvostettiin.

Asiasanat: yhteisöllisyys, osallisuus, turvapaikanhakija, nuori

ABSTRACT

Key words: communality, participation, asylum seeker, youth
Tampere University of Applied Sciences
Bachelor of social services

HEIKKILÄ, HENNI, RITA, REETA & TUOMI, ANNA-KAISA:

”They talk, we listen. We speak, they listen. We ask, they answer. They ask, we answer”
- Participation in the Mänttä-Vilppula Group Family Home

Bachelor's thesis 51 pages, appendices 4 pages
March 2017

In the past two years, the Finnish Immigration Service has granted 1803 unaccompanied minors asylum in Finland. There are several laws emphasizing the importance of providing young people with the experience of participation in youth work.

The purpose was to find out what kinds of experiences young asylum seekers and their supervisors in the Mänttä-Vilppula group family home have about participation.

The study was qualitative in nature, and based on a theme interview and a questionnaire. Seven young persons were interviewed in Finnish, accompanied by an interpreter. The employees of the group home were given a questionnaire, so that everyone was heard. The results were processed with the help of the participation model by Harry Shier.

Through the research results, it was discovered that most of the youths in the Mänttä-Vilppula group family home were experiencing participation, but in varying degrees. They stated that they can have an impact and a say at matters that concern themselves, although for some of the youths it was unclear who actually sets the rules and plans what actions are taken. Most of the youths brought up a lot of positive thoughts about the group home.

Key words: community, participation, asylum seeker, youth

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	5
2	MÄNTTÄ-VILPPULAN RYHMÄ- JA PERHERYHMÄKOTI.....	7
3	YK SIN SUOMEEN TULLUT ALAIKÄINEN TURVAPAIKANHAKIJA....	9
	3.1 Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan vastaanotto	9
	3.2 Yksin Suomeen tulleen lapsen etu ja oikeudet	10
4	OSALLISUUS.....	12
	4.1 Osallisuus lasten ja nuorten kanssa.....	13
	4.2 Osallisuuden yhteiskunnallinen tausta.....	16
	4.3 Osallisuus monikulttuurisesta näkökulmasta.....	19
5	YHTEISÖKASVATUS.....	21
	5.1 Yhteisöllisyyden periaate.....	22
	5.2 Yhteisökasvatuksen haasteet.....	23
6	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	24
7	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	25
	7.1 Tutkimusmenetelmät	26
	7.2 Tutkimuksen toteutus.....	27
	7.3 Aineiston käsittely ja analyysi	28
	7.4 Eettisyys ja luotettavuus	29
8	TUTKIMUSTULOKSET.....	32
	8.1 Nuoria kuullaan.....	32
	8.2 Nuoria tuetaan ilmaisemaan omia näkökulmiaan	32
	8.3 Nuoren näkemykset otetaan huomioon.....	34
	8.4 Nuoret mukana päätöksentekoprosessissa	36
	8.5 Nuoret jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa	38
9	POHDINTA.....	40
	LÄHTEET.....	44
	LIITTEET	49
	Liite 1. Tutkimuslupalomake nuorten edustajille.....	49
	Liite 2. Nuorten teemahaastattelu.....	50
	Liite 3. Ohjaajien kysely.....	52

1 JOHDANTO

Lasten ja nuorten osallisuus on ollut jatkuvasti kasvavan kiinnostuksen kohde. Keinoja siihen kuinka lapset ja nuoret voivat tulla kuulluksi, vaikuttaa omaan arkeensa ja olla aktiivisia toimijoita omassa elämässään on etsitty useissa eri tutkimuksissa ja kokeiluissa. Lasten ja nuorten osallisuus nähdään tärkeänä ja siksi se on myös sisällytetty mukaan eri lakeihin ja sopimuksiin. Myös yhteiskunnallinen arvoajattelu edellyttää lasten ja nuorten osallisuutta. Lasten ja nuorten osallisuuden mahdollistava toimintakulttuuri on sidoksissa aikuisten asenteisiin, pitävätkö aikuiset lasten ja nuorten mielipiteiden kuulemista ja osallistumista päätöksentekoon tärkeänä.

Vuosien 2015 ja 2016 aikana 3395 yksin tullutta alaikäistä on hakenut turvapaikkaa Suomesta. Kahden viimeisen vuoden aikana 1803 yksin tullutta alaikäistä turvapaikanhakijaa on saanut Maahanmuuttoviraston myönteisen päätöksen myötä oleskeluluvan Suomeen. (MIGRI 2016). Suomesta turvapaikkaa hakevista alaikäisistä suurin osa tulee konfliktialueilta Afganistanista, Irakista ja Somaliasta. Oleskeluluvan saaneet yksin tulleet alaikäiset sijoitetaan ympäri Suomea sijaitseviin perheryhmäkoteihin, joiden toimintaa valvoo ja koordinoi Elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskus. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2016).

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkoti on perustettu vuonna 2009. Asukkaat ovat yksin Suomeen tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita sekä jo oleskeluluvan Suomeen saaneita lapsia ja nuoria. Opinnäytetyön teon aikaan jokaisella yksikössä asuvalla oli oleskelulupa Suomeen. Kyseisen yksikön lasten lähtömaita ovat muun muassa Afganistan, Somalia ja Irak. Ryhmä- ja perheryhmäkoti on jaettu lasten ja nuorten osastoon sekä yksikön lähietäisyydessä sijaitseviin tukiasuntoihin. Yksikössä on yhteensä 17 asukaspaikkaa.

Turvapaikanhakijoiden määrä on kasvanut Suomessa nopeasti viime vuosina, joten aiheemme on myös ajankohtainen. Valtamediassa tuntuu olevan syrjivä, negatiivissävytteinen kuva turvapaikanhakijoista. Haluamme opinnäytetyömme kautta tuoda yksin Suomeen tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden ääntä ja oikeuksia kuuluviin, jotta pääs-

täisiin lähemmäksi inhimillisempää ja tasa-arvoisempaa yhteiskuntaa. Uskomme osallisuuden ja yhteisöllisyyden näkyvän tulevaisuudessa yhä enemmän sosiaalialalla.

Tutkimuksessamme keskeisiä käsitteitä ovat yksin Suomeen tulleet alaikäinen turvapai-
kanhakija, yhteisöllisyys ja osallisuus. Osallisuus on määritelty Suomessa valtakunnalli-
sellakin tasolla tärkeäksi osaksi lasten ja nuorten kasvatusta.

Tutkimuksemme tarkoitus on selvittää teemahaastattelun ja kyselylomakkeen keinoin
nuorten ja ohjaajien näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja
perheryhmäkodissa. Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda esiin osallisuuden käsitettä
työyhteisössä ja kohderyhmässä. Tutkimuksen tulosten kautta nostamme esiin kehitys-
ideoita sekä mahdollisesti toimivia käytänteitä muiden vastaavien yksiköiden tietouteen.

2 MÄNTTÄ-VILPPULAN RYHMÄ- JA PERHERYHMÄKOTI

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin asukkaat ovat yksin Suomeen tulleita alaikäisiä turvapaikanhakijoita. Tällä hetkellä yksikössä asuvien lasten ja nuorten lähtömaita ovat Afganistan, Irak ja Somalia. Ryhmä- ja perheryhmäkoti on jaettu lasten ja nuorten osastoon. Tässä opinnäytetyössä keskitymme nuorten osastolla asuviin nuoriin. Useimmissa tapauksissa nuori asuu perheryhmäkodissa tai sen läheisyydessä olevissa tukiasunnoissa kahdeksantoista vuotiaaksi saakka.

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa on seitsemäntoista asukaspaikkaa oleskeluluvan saaneille ja tarvittaessa määrittämätön määrä paikkoja turvapaikkapäätöstä odottaville. Tutkimuksemme ajankohtana yksikössä asui kuusitoista 9-17-vuotiasta, joista kaksitoista asui nuorten osastolla ja neljä pienten osastolla. Yksikkö on perustettu vuonna 2009.

Yksikön henkilökunta koostuu toimitusjohtajasta, apulaisjohtajasta, vastaavasta ohjaajasta, erityisohjaajasta, terveydenhoitajasta, yhdestätoista vakituisesta työntekijästä, kahdesta määräaikaisesta työntekijästä sekä satunnaisesti vuoroja tekevistä sijaisista. Työntekijät ovat ammatiltaan lähihoitajia, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajia, yhteisöpedagogeja, sosionomeja sekä yksi kasvatustieteitä ja erityispedagogiikan opintoja opiskellut filosofian maisteri. (Laatukäsikirja 2010).

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa on käytössä yhteisökasvatuksen periaate. Jokainen työntekijä koulutetaan joko kaksi päiväsessä, tai kaksivuotisessa yhteisöhoidon koulutuksessa. Jokainen yksikössä työskentelevä työntekijä on työhön tullessaan sitoutunut toimimaan yhteisökasvatuksen mukaisesti. Yhteisökasvatusta toteutetaan viikoittaisilla yhteisökokouksilla, joihin osallistuu yksikön asukkaat sekä vuorossa olevat ohjaajat. Toiminnallisuus ja nuoren osallistuminen nähdään yksikössä tärkeänä. Työntekijät kannustavat arjessa nuoria tuomaan mielipiteitään esille sekä osallistumaan yhteiseen toimintaan. Toiminnalliset menetelmät ja aktiviteetit lisäävät luottamusta omiin kykyihin ja elämisen mielekkyyteen sekä oman elämän vaikuttamisen mahdollisuuksiin. (Laatukäsikirja 2010).

Työntekijöiden perustehtävänä on tarjota laadukasta ympärivuorokautista ammatillista hoitoa ja kasvatusta, tukea eri osapuolia turvapaikkaprosessin eteenpäin viemisessä sekä edesauttaa nuoren ja lapsen kotoutumista. Tämän lisäksi jokaisen ohjaajan perustehtävään kuuluu omaohjaaja-toiminta. Jokaisella nuorella on kaksi omaohjaajaa. Omaohjaaja on ajan tasalla nuoren asioista kokonaisvaltaisesti, antaa yksilöllistä aikaa arjessa sekä pidemmällä omaohjaaja-ajoilla. Omaohjaajat ja nuori päivittävät yhdessä puolenvuoden välein nuoren hoito- ja kasvatussuunnitelman. Nuoria tuetaan elämäntaidoissa, ihmissuh-teissa, opiskeluissa sekä terveyteen liittyvissä asioissa. Näiden lisäksi hoito- ja kasvatussuunnitelmassa käydään läpi nuoren taitoja ja vahvuuksia, mietitään mahdollisia tukitoimia ja suunnitellaan tulevaisuutta. Hoito- ja kasvatussuunnitelman keskiössä nuori nähdään oman elämänsä asiantuntija. Osallisuus suunnitelman teossa tarjoaa nuorelle mahdollisuuden vaikuttaa omaan elämäänsä ja mahdollistaa nuoren kuulluksi tulemisen. Onnistuessaan osallisuus motivoi lasta sitoutumaan omien tavoitteiden saavuttamiseen, lisää lapsen elämänhalua ja hallintaa sekä kasvattaa lapsen itsetuntoa. (Laatukäsikirja 2010).

3 YKSIIN SUOMEEN TULLUT ALAIKÄINEN TURVAPAIKANHAKIJA

Turvapaikanhakijaksi kutsutaan henkilöä, joka hakee turvaa vieraasta maasta. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan Suomeen suojelutarpeen perusteella, kun häntä uhkaa epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu kotimaassa. (Suomen Pakolaisapu)

Yksin tullee alaikäiseksi turvapaikanhakijaksi määritellään alaikäinen, joka saapuu Suomeen yksin, tai sellaisen henkilön kanssa joka ei ole hänen vanhempansa tai huoltajansa. Suomessa lainsäädännön mukaan kaikki alle 18-vuotiaat määritellään alaikäisiksi. (Björklund, 21) Puhuttaessa alaikäisestä yksin tulleesta turvapaikanhakijasta, tulee erityisesti huomioida kyseessä olevan lapsi, joka on tullut Suomeen yksin ilman vanhempaa tai huoltajaa. (Mustonen & Alanko 2011, 7).

Monet Suomesta turvapaikkaa hakevat lapset ovat nähneet sotaa sekä kohdanneet itseensä tai läheisiin kohdistuvaa väkivaltaa, joka on saattanut aiheuttaa lapselle erilaisia psyykkisiä ja psykosomaattisia häiriöitä. Syyt lapsen yksin jäämiselle tai turvaan lähettämislle ovat moninaisia. Lapsi on voinut joutua eroon perheestään pakomatkan aikana, osa perheistä on lähettänyt lapsen turvaan, tai lapsi on päättänyt itse lähteä. Pakomatkaan käytetään useimmiten paljon perheiden varallisuutta, vaikkei takuita lapsen turvaan pääsystä ole. Matkan kesto vaihtelee viikoista vuosiin. Matkan aikana lapsi voi joutua väkivallan kohteeksi, tulla hyväksikäytetyksi tai joutua ihmiskaupan uhriksi. (Parsons 2010, 37) Poliisin ihmiskaupasta kertovalla sivustolla (2016) kerrotaan, että ”Suomen lainsäädännön mukaan ihmiskauppa on toisen henkilön paritusrikoksen kaltainen seksuaalinen hyväksikäyttö, pakkotyö tai muunlainen ihmisarvoa loukkaaviin olosuhteisiin saattaminen, tai elinkauppa taloudellisessa hyötymistarkoituksessa.”

3.1 Yksin Suomeen tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan vastaanotto

Yksin tullut alaikäinen turvapaikanhakija jättää Suomeen saapuessaan turvapaikkahakemuksen rajaviranomaisille tai poliisille. Hakemuksen jätön yhteydessä viranomaisen kirjaa hakijan henkilötiedot sekä ottaa valokuvat ja sormenjäljet ulkomaalaisrekisteriin. (Alanko yms. 2011, 17). Yksin tulleet alaikäiset sijoitetaan Maahanmuuttoviraston val-

vomiin ja koordinoimiin ryhmäkoteihin turvapaikkaprosessin ajaksi. Oleskeluluvan saannin jälkeen alaikäiset muuttavat perheryhmäkoteihin jotka toimivat Elinkeino, liikenne ja ympäristökeskuksen alaisuudessa. (Työ- ja elinkeinoministeriö julkaisuja)

Suomessa on myös ryhmä- ja perheryhmäkoteja, jotka mahdollistavat lapsen asumisen samassa yksikössä ennen ja jälkeen oleskeluluvan saannin. Ryhmä- ja perheryhmäkodissa asuessa ei oleskeluluvan saatuaan tarvitse muuttaa toiseen yksikköön. (Parsons 2010, 35).

3.2 Yksin Suomeen tulleen lapsen etu ja oikeudet

Jokaiselle yksin Suomeen tulleelle alaikäiselle turvapaikanhakijalla on oikeus edustajaan, joka määrätään käräjäoikeuden toimesta. Edustaja käyttää huoltajan puhevaltaa alaikäistä koskevissa asioissa. Edustajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on valvoa lapsen edun toteutumista sekä varmistaa, että lapsi tulee kuulluksi häntä koskevissa asioissa siltä osin, kuin se on mahdollista. Ryhmä- ja perheryhmäkodit vastaavat nuoren huolenpidosta ja kasvatuksesta, edustajan vastatessa nuoren turvapaikkaprosessiin ja muihin viranomaisten kanssa työskentelyyn liittyvistä asioiden hoidosta. (Tengman, Laakso-Liukkonen 2011, 102). Yksin tulleen alaikäisen mielipide ja näkemys on huomioitava kaikissa lasta koskevissa asioissa lapsen iän ja kehitystason mukaisesti. Jotta lapsen etu voisi toteutua, on hänelle annettava tietoa häntä koskevissa asioissa tavalla jonka hän voi ymmärtää. Lasta tulee kuulla päätöksenteossa ja hänen mielipiteensä tulee huomioida päätöstä tehtäessä. (Mustonen & Alanko 2011, 24.) Turvapaikanhakijana Suomeen tulleella on oikeus saada tietoa omalla äidinkielellä itseään koskevissa asioissa sekä käyttää tulkkia viranomaisten kanssa asioidessa. Valtio korvaa turvapaikanhakijoiden vastaanottoon liittyviä tulkkaus-kustannuksia täysimääräisesti. (Työ- ja elinkeinoministeriö.)

Järjestettäessä palveluita alaikäisille turvapaikanhakijoille tulisi heidät nähdä ensisijaisesti lapsina ja vasta sitten turvapaikanhakijoina. Lapselle tulee taata turvallinen kasvuympäristö, jossa hänellä on mahdollisuus luoda turvallisia ihmissuhteita perheryhmäkodin asiakkaisiin, työntekijöihin ja muihin viranomaisiin. (Räty 2011, 177-178). Lapsella on oikeus saada lapsen tarvetta vastaavaa iän ja kehitystason mukaista huolenpitoa ja valvontaa. Näiden lisäksi tulee turvata lapsen oikeus lepoon, leikkiin sekä kulttuuri- taide-, virkistys- ja vapaa-ajan toimintoihin. (Taskinen 2011, 24).

Suomessa vakinaisesti asuvalla oppivelvollisuusikäisellä (7–17-vuotiaalla) oleskeluluvan saaneella on oikeus peruskoulutukseen. Oppivelvollisuusikäisille oleskeluluvan saaneille voidaan järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta. Valmistavan opetuksen avulla pyritään tukemaan oppilaiden kehitystä ja kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan sekä valmistaa lasta tulevaan perusopetukseen siirtymiseen. (Nissilä 2010).

Yksin tulleella on oikeus ylläpitää omaa äidinkieltään ja kulttuuriaan sekä harjoittaa uskontoaan. (Räty 2011, 177-178.) Oman äidinkielen ylläpitäminen on edellytys muiden kielten oppimiselle. Lapsen on vaikea pitää yhteyttä perheeseen ja sukulaisiin, mikäli lapselle ei anneta mahdollisuutta pitää omaa äidinkieltään yllä. Oman äidinkielen opetusta voidaan järjestää myös koulussa, jonka on todettu olevan erityisen tärkeää lapsille, joiden äidinkieli on harvinainen, tai joilla ei ole sukulaisia Suomessa. Ryhmä- ja perheryhmäkodeissa voidaan tukea lasten omaa kulttuuria ja uskontoa muun muassa ruokavaliolla, viettämällä sekä viettämällä eri kulttuurien juhlapyhiä. (Mikkonen 2011, 89-90).

4 OSALLISUUS

Osallisuudella tarkoitetaan erilaisia tapoja ja käytäntöjä, joiden avulla yksilö voi olla mukana yhteisön toiminnassa eri tilanteissa sekä erilaisissa viitekehyksissä (Turja 2010, 26). Osallisuuden käsite on moniselitteinen. Pohjimmiltaan osallisuus tarkoittaa sitä, että ihmiset saavat yhteisössä mielipiteensä kuulluksi ja osallistuvat heidän asioitaan koskevaan suunnitteluun ja päätöksentekoprosesseihin sekä ottavat vastuuta asioiden eteenpäin viemisestä. Osallisuus viittaa yksilön mahdollisuuksiin muuttaa omaa elämäänsä ja elinympäristöönsä sekä vaikuttaa hänelle itselleen tärkeisiin asioihin. (Piironen 2007, 5.)

Osallisuutta on mahdollista tutkia myös ihmisen perustarpeiden kautta. Yksilön perustarve ja koko osallisuuden pohjimmainen edellytys on riittävä tiedon saaminen oman itsen lisäksi myös sosiaalisesta, kulttuurisesta ja fyysisestä ympäristöstä, johon nivoutuu myös ymmärrys omasta osallisuudesta ja vaikuttamisen mahdollisuuksista. Toiminnan tasolla osallisuutta voidaan havaita ensin toiminnassa mukana olemisena, eli osallistumisena sekä yksilön omien näkökulmien ja ideoiden ilmaisemisena. Tavoitteena on tilanne, jossa yksilö vaikuttaa, suunnittelee, päättää, tekee ja arvioi asioita ja toimintaa itse. (Turja 2010, 32.)

Osallisuuden käsitteellä voidaan tarkoittaa eri asioita sen käyttöyhteyden mukaan. Osallisuus voidaan yhdistää sosiaalisen syrjäytymisen ehkäisyyn sekä muun osattomuuden aiheuttajien vähentämiseen. Tästä näkökulmasta osallisuuden voidaan ajatella olevan osallisuutena johonkin, jolloin toiminta keskittyy enemmän korjaavaan toimintaan, kun osattomista tulee osallisia. (Piironen 2007, 5.)

Osallisuus on myös liittymistä yhteisöön, olemista osana sitä ja siihen vaikuttamista. Yksilön osallisuuden tai osattomuuden tunne vaatii muodostuakseen ryhmän tai yhteisön. Kaikilla yksilöillä on oikeus tuntea kuuluvansa osaksi jotakin ryhmää tai yhteisöä, jossa hän tuntee olevansa tärkeä omana ainutlaatuisena itsenään ja omine näkökulmineen. (Piironen 2007,5-8.)

Osallisuudella ei tarkoiteta vain erillisten yksilöiden kuulemista, vaan kaikkien yhteisöön kuuluvien yksilöiden erilaisten näkökantojen kuulemista ja huomioimista sekä yhteistä

vuoropuhelua, jotta on mahdollista saavuttaa kaikkia miellyttävä tulos. Osallisuudella pyritään siihen, että yhteisö on hyväksynyt kaikki jäsenensä tasapuolisesti osaksi yhteisöä. (Turja 2010, 30). Osallisuus syntyy yhteisön tai ryhmän jäsenten välisessä vuorovaikutuksessa kaikkien jäsenten aktiivisesti osallistuen. Asioihin vaikuttaminen ei ole mahdollista, jos niistä ei saa niistä tarpeeksi informaatiota tai ei pääse mukaan käsittelemään niitä. (Oranen 2008, 9.)

Osallisuus ei ole ainoastaan sitä, että yksilöt saavat osansa yhteiskunnan palveluista ja osallistuvat eri aktiviteetteihin muiden kanssa, sillä silloin se voi olla osallistumista jo valmiiksi suunniteltuun ja organisoituun toimintaan. Kuitenkin osallistuminen niihin voi olla alku laajemmalle osallisuudelle. Osallisuuden ja osallistumisen ero tulisi tuntea, vaikka niistä puhutaan samassa yhteydessä. Osallisuus ei ole vain osallistumista tai läsnä olemista vaan osallisuus vaatii toteutuakseen sen elementin, jossa yksilöllä on mahdollisuus olla mukana päättämässä toiminnasta, johon itse osallistuu. (Turja 2010, 26.) Nivala toteaa (2008, 296), ettei osallisuus ole vain mahdollisuuksia taloudelliseen hyvinvointiin, vaan tilaisuuksia osallistua sosiaalisesti, kulttuurillisesti sekä poliittisesti, mutta myös johonkin kuulumisen kokemus.

Osallisuudesta puhuttaessa kuulee usein käytettävän myös sanaa ”osallistaminen”, jolla kuvataan yksilöön kohdistuvaa toimintaa. Osallistaminen asettaa yksilön asemaan, jossa hän on enemmänkin passiivinen toimenpiteiden kohde kuin itse toimiva subjekti. Osallistamisen sijaan voitaisiinkin puhua ”osallisuuden mahdollistamisesta”. (Turja 2010, 26.)

4.1 Osallisuus lasten ja nuorten kanssa

Aikuisilla on keskeinen rooli suhteessa lapsen ja nuoren osallisuuden toteutumiseen. Osallisuuden mahdollistava toimintakulttuuri on sidoksissa aikuisten asenteeseen, siihen kuinka merkittävänä aikuiset pitävät lasten ja nuorten mielipiteitä sekä kuulemista. On kehitettävä erilaisia keinoja, jotka mahdollistavat lapsen ja nuoren osallisuutta. Aktiivinen kansalaisuus syntyy, kun lapset ja nuoret pääsevät harjoittelemaan yhteisiä asioita ja huomaavat omien näkemystensä merkityksen. (Piironen 2007, 10.) Osallisuuden kehittämisen keinoja voivat olla esimerkiksi lasten ja nuorten kokoukset, tai vaikka lapsille

valmistetut palauteomakkeet. Toisistaan irrallisista osallisuuden toteuttamistavoista tulisi pyrkiä kohti kaikessa toiminnassa läsnä olevaa osallisuuden kulttuuria, jossa osallisuus on juurtunut osaksi arkea kattaen kaikki osa-alueet (Turja 2010, 33). Lasten ja nuorten kiinnostus yhteisiin asioihin vaikuttamiseen ja käsitys omista vaikuttamisen mahdollisuuksista kasvaa, kun niitä on mahdollista harjoitella ja näin vahvistaa lasten- ja nuorten kasvamista aktiivisiksi kansalaisiksi. Aikuisen on kannettava vastuuta siitä, että toimitaan lapsen ikätason mukaisesti, millaisia asioita käsitellään ja minkälaisia päätöksiä syntyy. Aikuisen ei ole hyvä toimia ja tehdä päätöksiä lapselta salassa, sillä luottamuksellisessa suhteessa lapset antavat arvostusta aikuisen asiantuntijuudelle.

Harry Shier (2001, 111) on luonut porrasmallisen kaavion (taulukko 1), jonka avulla voi tarkastella ja analysoida aikuisen valmiuksia, mahdollisuuksia ja velvoitteita koskien lasten osallisuutta.

TAULUKKO 1. Osallisuuden portaat

Osallisuuden tasot	Valmiudet	Mahdollisuudet	Velvoitteet
<u>1. Lapsia kuunnellaan</u>	Oletko valmis kuuntelemaan lapsia?	Kuuluuko työskentelytapoihisi lasten kuunteleminen?	Vaativatko toimintamallit lapsia kuunneltavan?
<u>2. Lapsia tuetaan ilmaisemaan omia näkökulmiaan</u>	Oletko valmis tukemaan lapsia ilmaisemaan näkökulmiaan?	Onko sinulla varastossa ideoita ja aktiviteetteja auttaaksesi lapsia ilmaisemaan näkökulmia?	Vaativatko toimintamallit sitä, että lapsia tuetaan ilmaisemaan näkökulmia?
<u>3. Lasten näkemykset huomioidaan</u>	Oletko valmis huomioimaan lasten näkemykset?	Mahdollaistaako päätöksentekosi lasten näkemysten huomioon ottamisen?	Vaativatko toimintamallit sitä, että lapset ovat mukana päätöksenteossa?
Lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso			
<u>4. Lapset ovat mukana päätöksenteossa</u>	Oletko valmis päästämään lapset osallisiksi päätöksentekoprosesseihin?	Onko olemassa toimenpide, joka mahdollistaa lasten osallistumisen päätöksentekoprosesseihin?	Vaativatko toimintamallit sen, että lasten täytyy olla mukana päätöksentekoprosessissa?
<u>5. Valta ja vastuu jaetaan lasten kanssa</u>	Oletko valmis jakamaan osan "aikuisen vallastasi" lasten kanssa?	Onko olemassa toimenpide, joka mahdollistaa lasten ja aikuisten jakavan valtaa ja vastuuta päätöksenteosta?	Vaativatko toimintamallit sitä, että lapset ja aikuiset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteosta?

Shierin (2001, 111) luomassa mallissa on viisi porrasta, jotka kasvavat osallisuuden tasojen mukaan. Taso kolme on saavutettava, jotta lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämä minimitaso täyttyy (YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989). Shierin kehittämässä mallissa tulee esille se, kuinka osallisuuden kulttuuria voidaan kasvattaa organisaatiossa.

Kulttuurin muutos alkaa aikuisten asenteista, sillä vasta sitten kun aikuiset ovat ymmärtäneet kuinka tärkeää osallisuus on, voivat he toimia uudella osallisuutta kasvattavalla tavalla käytännössä. (Shier 2001, 110.)

Malli perustuu viiteen osallisuuden tasoon

- 1) Lapsia kuunnellaan
- 2) Lapsia tuetaan ilmaisemaan omia näkökulmiaan
- 3) Lasten näkökulmat otetaan huomioon
- 4) Lapset ovat mukana päätöksenteko prosessissa
- 5) Lapset jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteosta

Malli selventää osallisuutta kolmella sitoutumisen asteella; valmiudet, mahdollisuudet ja velvoitteet. Valmiudella viitataan siihen, että työntekijä on päättänyt hyödyntää näitä toimintatapoja, vaikkei tilaisuuksia siihen vielä olisi. Mahdollisuuksien asteella edellytykset toimintamallille, kuten esimerkiksi riittävä tietotaito, aika ja muut resurssit täyttyvät. Velvollisuuksien aste täyttyy, kun osallisuuden mahdollistava toimintatapa on sisäänrakennettu ja hyväksytty osa organisaation toimintatapaa. Vastaamalla mallin kysymyksiin, voidaan määrittää organisaation tämänhetkinen osallisuuden taso ja huomata tarvittavat askeleet joilla lisätä osallisuuden määrää organisaatiossa. (Shier 2001, 110-112.)

Jotta mallin ensimmäinen taso täytyisi, on vastuullisten aikuisten kuunneltava lasten näkemyksiä, osoittaen asiaan kuuluvaa huomiota ja huolenpitoa. Ensimmäisellä tasolla lapset itse kertovat mielipiteensä ja lasten ilmaisu on täysin omaehtoista, sen sijaan että heiltä varsinaisesti kysyttäisiin mielipiteitä. Jos lapset eivät kerro mielipiteitään, ei sitä pidetä huolestuttavana. Vallalla saattaa olla uskomus, ettei lapsia kiinnostaa saada sanavaltaa, sillä heitä kiinnostaa ainoastaan leikkiminen. Kuitenkin lapsilta kysyttäessä, he ilmaisevat tahtonsa olla mukana päätöksenteossa. Tällä tasolla työntekijöiltä vaaditaan ainoastaan sitä, että he ovat valmiita kuuntelemaan, kun taas seuraavalla tasolla työskentelytapojen on oltava sellaisia, jotka tukevat lapsia ilmaisemaan näkökulmiaan. (Shier 2001, 111-112.)

Mallin toisella tasolla korostetaan sitä, että aikuisten on tehtävä positiivisia tekoja ja toimia, jotka tukevat lapsen mielipiteen esille tulemistä. Tämä taso eroaa edellisestä siten, että se on sitoutunut tuomaan lasten näkemykset esille. Tasolla kaksi ei kuitenkaan taata sitä, että lasten esille tulleilla mielipiteillä tai näkökulmilla olisi vaikutusta organisaation

toimintaan ja päätöksentekoon. (Shier 2001, 112.)

Taso kolme on tärkeä kaikille organisaatioille, jotka vaalivat Yhdistyneiden Kansakuntien Lasten oikeuksien sopimusta (YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista 1989) jossa todetaan, että jokainen lapsi, joka on kykenevä muodostamaan omat näkökulmansa, on oikeutettu ilmaisemaan niitä. Lapsen näkökulmat on otettava huomioon lapsen kehitystason mukaisesti. Lapsen näkökulmien huomioiminen ei kuitenkaan tarkoita päätöksentekoa pelkästään lasten ehdoilla, vaan sitä, että näkökulmat ovat vain yksi tekijä päätöksiä tehdessä. Myös palautteen anto on hyvin tärkeää. Etenkin silloin, kun jostain syystä ei voida toimia lasten toiveiden mukaisesti, on heille kerrottava miksi päätös on tehty tietyllä tavalla. (Shier 2001, 113.)

Neljännellä tasolla lapset eivät enää ainoastaan ilmaise toiveitaan, vaan ovat aktiivinen osa päätöksentekoprosessia. Tällä tasolla lapset ovat tärkeässä osassa mukana päättämässä heitä koskevista asioista sen sijaan, että heidän mielipidettään selvitettäisiin esimerkiksi erilaisilla kyselyillä. Lasten osallistuminen päätöksentekoon on huomattu kehittäväksi lasten empatiaa, itsetuntoa ja vastuuntuntoa. Osallistuminen auttaa heitä kasvamaan yhteiskunnan jäseniksi, jotka ymmärtävät demokratian käsitteen. Neljännellä tasolla lapset saattavat olla mukana päätöksentekoprosessissa, mutta heillä ei välttämättä ole valtaa lopulliseen päätökseen. Aikuiset kuuntelevat heitä kunnioittaen, mutta lapsilla ei silti välttämättä ole valtaa. (Shier 2001, 113-114.)

Viides taso eroaa neljännessä tasossa siinä määrin, että tasolla viisi aikuiset ovat oikeasti valmiita luovuttamaan osan vallastaan lapsille. Lapsilla on yhtä lailla vastuuta päätöksen seurauksista, mutta heitä ei painosteta ottamaan liikaa vastuuta. (Shier 2001, 114-116.)

4.2 Osallisuuden yhteiskunnallinen tausta

Osallisuuden mahdollistaminen nähdään tärkeänä ja siksi se on myös sisällytetty mukaan eri lakeihin ja sopimuksiin. Lapset ja nuoret tulisi ottaa mukaan suunnittelemaan, rakentamaan ja arvioimaan heille suunnattuja palveluja (Lapsen oikeuksien sopimus 1989; Turja 2010, 25-26). Mahdollisuus osallistua on pyritty sisällyttämään yhteiskunnan eri rakenteisiin esimerkiksi erilaisten lakien ja sopimusten avulla kuten lastensuojelulaki (2007) ja nuorisolaki (2006).

Lapsen oikeus osallisuuteen on ajateltu olevan niin tärkeää, että se on yksi Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittelemistä lapsen perusoikeuksista. Vuonna 1990 kansainvälisesti voimaantullut Lapsen oikeuksien yleissopimus määrittelee eri valtioiden hyväksymät lapsen oikeudet, jotka voidaan jakaa tyypiltään poliittisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin tai humanitaarisiin. Lapsien oikeuksien yleissopimuksen keskeinen teema on lapsen ihmisarvo ja sen tavoitteet voidaan jakaa kolmeen periaatteeseen, joiden ajatellaan turvaavan. (Araneva 2011, 100-102.)

- 1) Lapselle kuuluvan osa yhteiskunnan voimavaroista (provisio)
- 2) Lapsen oikeus saada erityistä suojelua (protection)
- 3) Lapsen oikeus osallistua (participation)

Lasten oikeuksien 12. artikla käsittelee sopimusvaltioiden velvollisuutta taata lasten näkemysten huomioimisen heitä koskevassa päätöksenteossa, sekä velvoittaa kuulemaan lasta häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa. Artiklan mukaan lapsen näkemykset on huomioitava päätöksiä tehtäessä hänen kehitystasonsa ja ikänsä mukaisesti. (Araneva 2011, 100-102.)

Lasten huomioimista velvoittaa kansainvälisten sopimusten lisäksi myös erilaiset lait. Perustuslain (§ 6) mukaan lapset ovat yksilöitä, joita tulee kohdella tasa-arvoisesti ja heidän tulee saada olla mukana vaikuttamassa itseään koskeviin päätöksiin kehitystään vastaavalla tavalla (Perustuslaki 11.6.1999/731). Lastensuojelulaissa sanotaan, että lapsen ikä ja kehitystaso huomioiden on lapselle turvattava oikeus saada tietoa häntä koskevista lastensuojeluasioista sekä mahdollisuus ilmaista mielipiteensä. Erityinen huomio tulisi kiinnittää lapsen ja nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin lastensuojelua toteuttaessa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417 § 5.)

Laki kotoutumisen edistämisestä määrittelee (2010) kotoutumisen yleiseksi tavoitteeksi lisätä maahanmuuttajaryhmien osallisuutta, tukea tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta ja edistää myönteistä vuorovaikutusta eri väestöryhmien välillä (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010). Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta sanoo pykälässä viisi, että edellä mainitun lain toimenpiteitä toteuttaessa on lapsen toivomukset ja mielipide huomioitava lapsen kehitystason ja iän edellyttämällä tavalla. (Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta

2011/746.)

Osallisuuden yksi muoto on hallintolain pykälässä 34 sekä 36 määritelty kuuleminen, jolla tarkoitetaan oikeutta saada itseä koskevia tietoja ja mahdollisuutta ilmaista omat mielipiteensä ja näkemyksensä niistä (Hallintolaki 2003/434). Myös nuorisolaissa on huomioitu osallisuuden aspekti. Nuorisolaki sanoo nuorten osallistumisesta ja kuulemisesta seuraavaa; ”nuorilla tulee olla mahdollisuus osallistua alueellista ja paikallista nuorisotyötä ja –politiikkaa koskeviin asioihin ja heitä on kuultava nuoria koskevissa asioissa.” (Nuorisolaki 27.1.2006/72 § 8.)

Sosiokulttuurinen innostaminen on kansalaistoimintaa, jonka tavoite on tukea kansalaisten osallistumista, aloitteellisuutta ja organisoitumista, jotta hyvinvointi voi kasvaa yhteisössä sekä yhteiskunnassa. Se on pohjimmiltaan toimintaa yksilöiden aktiivisemmän osallistumisen ja yhteisöllisemmän elämän kasvattamiseksi, joka perustuu todelliseen osallistumiseen yhteisöllisiä suhteita vahvistaen. Innostaminen on kokonaisvaltaista ja sillä tavoitellaan yksilöiden kiinnittymistä yhteiskuntaan. Sosiokulttuurinen innostaminen perustuu ajatukseen ihmisestä kulttuurin luoja. Sen perusajatus on, että silloin kun ihmiset osallistuvat uuden kulttuurin synnyttämiseen voivat he samalla vaikuttaa elämäntapansa lisäksi yhteisönsä muuttumiseen, sekä koko yhteiskunnan uudistumiseen. Sosiokulttuurisen innostamisen periaatteita sekä lähtökohtia ovat ihmisen osallistuminen sekä yhteisöllisyys. Jollei ihminen ole mukana jokaisessa toiminnan vaiheessa sosiaalisesti, yhteistoiminnallisesti sekä yhteisöllisesti, ei toiminta ole innostamista, sillä osallistujien on oltava niitä, jotka toimintaa toteuttavat. (Nivala 2008, 291-295.)

Ihmisten osallistumishalun ja –valmiuksien kehittämiseksi on mahdollistettava erilaisia tiloja vuorovaikutukselle, kohtaamiselle ja mahdollisuuksia yhteistoimintaan. Yhteisöjen kehittäessä omaa hyvinvointiaan he myös vievät koko yhteiskunnan hyvinvointia eteenpäin. Sosiokulttuurista innostamista voi järjestää erilaisin konkreettisin tavoin, jotka voivat olla sivistyksellisiä, tiedollisia, luovia tai vaikka poliittisia. Tällaisia voi olla esimerkiksi kuvataiteet, elokuvat, musiikkiin tai urheiluun liittyvä toiminta, pelit, juhlat, väitteilyt, paneelikeskustelut tai mielenosoitukset. Sosiokulttuurisessa innostamisessa on kolme tekijää, jotka yhdistyvät: toiminnan järjestäminen, joka perustuu vapaaehtoisuuteen, ihmisten tukeminen vuorovaikutukseen sekä ihmisten kriittisen tietoisuuden kasvattaminen. Tavoitteena on saada ihmisten ääni kuuluviin sen sijaan että he vaikenivat ja seura-

vat sivusta. Sosiokulttuurinen innostaminen mahdollistaa kokemusten vaihtamisen ja yhteisöllisyyden vahvistamisen. (Nivala 2008, 291-295.)

4.3 Osallisuus monikulttuurisesta näkökulmasta

Globalisoituvassa maailmassa ihmiset vaihtavat asuinpaikkaansa joko pysyvämmiin tai väliaikaisesti useasta eri syystä, esimerkiksi yritykset kansainvälistyvät, siirtotyöläiset muuttavat korkeamman elintason toivossa sekä kansainväliset konfliktit ja ympäristökatastrofit aiheuttavat pakolaisuutta. Siirtolaisuuden kasvaminen merkitsee sitä, että eri valtioiden alueella on jatkuvasti enemmän ihmisiä, joilla ei muodollisesti ole uuden asuinmaansa kansalaisuutta. Kansalaisuuden saaminen vie paljon aikaa, mikä johtaa siihen, että ihmiset ovat uudessa valtiossa eri asemassa kuin valtion viralliset kansalaiset. Valtiot ovat kuitenkin ratifioineet ihmisoikeussäädöksiä, joiden tarkoitus on turvata ihmiselle tietty oikeudet huolimatta siitä, minkä valtion kansalainen hän virallisesti on. Kansalaisoikeuksista poliittiset oikeudet ovat taattu vain valtion virallisille kansalaisille, mutta vapausoikeudet sekä tasavertainen asema lain silmissä yltää kaikkiin maassa oleskeleviin jo ihmisoikeuksien perusteella. Valtio voi myös tarjota eräitä taloudellisia ja sosiaalisia oikeuksia maassa suhteellisen pysyvästi oleville ei-kansalaisille. Globaalin ajan valtiossa muodolliset oikeudet eivät enää olekaan sidottu vain kansalaisstatukseen, vaan yksilön oikeuksiin sovelletaan ihmisoikeusperiaatteita, joka takaa sen, että vain maassa asuminen antaa oikeuden olla esimerkiksi osallinen tietystä asemasta ja mahdollisuuksia toimia erilaisissa yhteisöissä. (Nivala 2008, 190-191.) Kansalaisuutta tulisi käsitellä monikerroksisena käsitteenä, joka muodostuu suhteessa erilaisiin yhteisöihin, eikä ole vain kansallisen valtion piirissä oleva ilmiö (Keskinen & Vuori 2012, 26).

Pohjoismaissa suurin osa virallisista oikeuksista ja velvollisuuksista on sidoksissa valtion kansalaisuuden sijaan oleskelulupaan ja maassa asumiseen. Näin ollen kansalaisuus käsitteää myös oleskeluluvan saaneet ja turvapaikanhakijat. Yhä tärkeimmiksi seikoiksi kansalaisuudesta puhuttaessa nousevat kysymykset osallisuudesta, osallistumisesta ja kuulumisesta, jotka käsittävät monet arjen toiminnot ja puheet joilla kansalaisuutta muodostetaan. Lisäksi keskustelussa on yhteisöön kuuluminen, osallisuus ja oikeudet. Medialla on oma vaikutuksensa arjen kansalaisuuden muodostumiseen, sillä se synnyttää yhteisöllisyyttä ja siihen vahvasti linkittyviä mukaan ottamisen tai poissulkemisen konstruktioita. (Keskinen & Vuori 2012, 10-11.)

Maahanmuuttajat voivat tuntea kuuluvansa moneen eri maahan ja paikkakuntaan, mutta vaihtoehtoisesti, tai välillä he voivat tuntea, etteivät kuulu mihinkään täysin. Paikallisella ja kansallisella tasolla muodostetut määritelmät ”oikeista” kansalaisista erottelevat ihmisiä sukupuolen, etnisyyden ja ”rodun” perusteella. (Keskinen & Vuori 2012, 26.)

5 YHTEISÖKASVATUS

Yhteisöllisyydelle on olemassa monia eri määritelmiä. Yhteisöllisyyttä kuvataan monen yksilön suhteena, jossa useat yksilöt muodostavat yhteisöllisyyden. Tällainen yhteisöllisyys näkyy yhteisön käytännöissä, jotka lopulta muodostuvat rakenteiksi ja näin yhteisö muodostuu pysyväksi. Tällöin yhteisön tulee myös luoda yhteisölleen ja toiminnalleen rajat. Yhteisöllä on positiivinen sävy ihmisten välisestä vuorovaikutuksesta. Yhteisö on paikka, jossa on osallinen ja saa tukea sekä ymmärrystä. (Cantell 2010, 6-9.) Yhteisöllisyydellä on myös biologinen perusajatus: ihminen hakeutuu luonnostaan mielellään toisten seuraan ja näin turvaa lajin säilymisen.

Yhteisöjä voi syntyä kaikkialla missä on ihmisiä: kouluissa, työpaikoilla, hoitolaitoksissa, harrastuksissa, baarissa tai uskonnollisissa ryhmissä ja niin edelleen. Yhteisöllä on aina yhteinen tarkoitus, rakenne, säännöt, arvot ja sovitut normit. Usein yhteisön kehittäminen tapahtuu pienemmissä, muutamien kymmenien ihmisten ryhmissä, joissa muodostuu pieniyhteisöjä. Pienempi yhteisö mahdollistaa omien yhteisöllisten kasvatuskäytäntöjen kehittämisen muista ulkopuolisista tekijöistä riippumatta. (Kaipio 1999, 30).

Nyky maailman teknologinen kehitys tarjoaa myös uusia ulottuvuuksia yhteisöllisyyden käsitteeseen. Joissain internet-peleissä voi luoda itsellensä hahmon, jonka kautta voi pelata useiden vuosien ajan muiden ”hahmojen” kanssa. Tämä luo peliyhteisön, minkä yhteisöllisiä vaikutuksia on hieman tutkittu, kuitenkin tarkkoja tutkimustuloksia saamatta. Yhteinen kiinnostus saa ihmiset hakeutumaan pitkin maailmaa samaan nettiympäristöön ja jakamaan kokemuksiaan, ilman että heidän tarvitsisi tuntea toisiaan. Yhteisöön pyrkivät aina saman henkiset ihmiset, joilla on samanlainen elämäntavot tai arvomaailma. (Hautamäki 2005, 10).

Yhteisökasvatus perustuu yhteiseen suunnitteluun, päätöksentekoon sekä velvollisuuksien ja tehtävien hoitoon. Kasvattava yhteisö tarkoittaa, että yhdessä opitaan ja opetetaan toisille uudelleen elämäntapoja ja arvoja. Toisilla yhteisön jäsenillä voi olla myönteisemmät elämäkokemukset, onnistuneet perhesuhteet ja elämäntavat taustallaan ja toiset voivat olla täysin päinvastaisista lähtökohdista. Yhteisö saattaa olla siis joillekin jäsenille ensimmäinen kosketus länsimaisen kulttuurin ”normaaliin” elämään, käyttäytymiseen ja

arvoihin. Sitä kautta opitaan ja opetellaan käyttäytymismalleja ja asenteita uudelleen, tai ensimmäistä kertaa.

Yhteisöt tarjoavat puitteet yksilön persoonalliselle ja sosiaaliselle kasvulle, mutta ne voivat pitää sisällään myös haitallisia ja epätoivottuja elementtejä, kuten syrjintää ja alistussuhteita. Sen sijaan kasvattavassa yhteisössä jäsenet ovat vastavuoroisessa dialogisessa vuorovaikutuksessa ja heitä yhdistää toisiinsa tunneside. Kasvattavassa yhteisössä vallitseva solidaarisuus ja sitoutuminen toimintaan tukee jäsentensä sosiaalista ja persoonallista kasvua. (Nivala 2008, 287).

5.1 Yhteisöllisyyden periaate

Yhteisöllisyyden tärkein periaate on toteuttaa päätökset demokraattisesti. Päätösten tekemisiin osallistuvat aina asianomaiset sekä henkilökunta. Jokaisella yhteisöön kuuluvalla on samat oikeudet ja valta osallistua päätöksiin. (Cantell 2010, 14-17.)

Toiseksi tärkein periaate on sallivuus. Tämä tulee näkyä jokaisen yhteisön jäsenen sallivuutena, vaikka käytös tai arvomaailma olisi yleisistä normeista poikkeavaa. Salliva yhteisö antaa mahdollisuuden kokeilla opittuja käyttäytymistapoja turvallisesti. (Kaipio 1991, 170.)

Kolmas periaate on osallisuus. Yhteisöllisyyden kannalta tärkeää on ihmisten välinen läheisyys ja kommunikaatio. Kukaan ei ole ylempänä toista, vaan kaikilla on oikeus osallistua kaikkeen ja olla osallisena kaikessa. Tällä tavalla asianomaiset oppivat yhteisöllisesti aktiivisemmiksi myös muualla elämässä. (Kaipio 1991, 170.)

Neljäntenä periaatteena pidetään itsetutkiskelua, jossa yhteisön jäsenet saavat jatkuvasti palautetta siitä, kuinka muut yhteisön jäsenet ovat kokeneet heidän käyttäytymisensä. Yhteisön tarkoitus on edustaa mahdollisimman hyvin normaalia elämää ja yhteiskuntaa. (Ahonen 2013, 18; Kaipio 1991, 170.)

5.2 Yhteisökasvatuksen haasteet

Yhteisöllisyys lasten ja nuorten kanssa tarkoittaa henkilökunnan ja nuorten muodostamaa yhteisöä, jossa nuorten yhteisöllä on yhtäläiset oikeudet olla yhteisön jäsenenä kuin aikuisillakin, sekä valtaa muutoksien aikaansaamiseksi ja tukemiseksi. Tätä tukemiseksi voidaan pitää esimerkiksi nuorten kokouksia, missä nuoret kertovat muutoksen tarpeesta olevista kohteista tai asioista ja henkilökunta vain ohjaa keskustelun suuntaa, puuttumatta mielipiteisiin ja ehdotuksiin. Tarkoitus on, että nuoret kasvavat hyödyntäen myönteisiä kokemuksiaan, missä aikuiset vain kuuntelevat, tukevat ja ovat käytettävissä tarvittaessa. (Kaipio 1991, 171).

Nuoret itse hoitavat yhteisöä ja yhteisö hoitaa heitä. Kun nuoret auttavat toisiaan, auttavat he samalla itseään tukemalla yhteisöllisyyttä. Yhteisöhoito opettaa mm. myötätuntoa, itsekuria, itsehillintää, tavoitteellisuutta, sekä vastuunottoa itsestä sekä muista. Henkilökunnan tärkein tehtävä on ohjata nuoria sekä pitää rakenteista kiinni, sovituista säännöistä, tapaamisajoista, kokouksien järjestämisestä, tiloista, tiedottamisesta sekä järjestyksen säilymisestä. (Ikonen 2009, 56-59).

Yksin Suomeen tullut maahanmuuttajalapsi- tai nuori saattaa törmätä jo alkumetreillään siihen todellisuuteen, missä emotionaalisesti ja sosiaalisesti tyydyttävät ihmissuhteet jäivät kotimaahan, tai ovat kaukana saavuttamattomissa. Eläminen uudessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa saattaa tuntua haasteelliselta ja tuoda yksilölle ulkopuolisuuden tunteen. Tämän asian ratkaisemiseksi jotkin perhe-, ryhmä- ja perheryhmäkodit, sekä lastensuojeluyksiköt alkoivat muodostaa yhteisöjä maahanmuuttajalapsille ja -nuorille. (Lapsi ja perhepalvelukeskus Ruusu 2016).

Aikuisen omat kulttuuri- ja kasvatustavat vaikuttavat paljon siihen, kuinka he osallistuvat ja noudattavat yhteisöllisyyttä nuorten kanssa. Myös aikuisen sosiaalisella ja koulutustasollisella asemalla saattaa olla vaikutusta siihen, miten hän toimii yhteisön jäsenenä. Kaipio (1999, 171) pohtii, että alhaisemman koulutuksen ja sosiaalisen statuksen saanut aikuinen käyttäytyy nuoria kohtaan muun muassa ankarammin ja suoraviivaisemmin, kun taas korkeamman koulutustason saanut palkitsee ja kannustaa nuoria enemmän. Kuitenkin aikuisen myönteinen minäkäsitys ja hyvä itseluottamus ovat tärkeimpiä ominaisuuksia, minkä avulla hän voi luoda tasavertaisen, avoimen ja aidon suhteen yhteisönsä lapsiin ja nuoriin. (Kaipio 1999, 172).

6 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyö selvittää osallisuuden toteutumista nuorten ja ohjaajien näkökulmista Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa. Tutkimuksemme tavoitteena on tuoda esiin näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta työyhteisössä ja kohderyhmässä. Yhteisökokouksiin liittyvät kysymykset liittyvät yhteisöllisyyden teoriaan ja ohjaajien käymään yhteisöhoidon koulutukseen. Osallisuuden kokemus on monialainen ja useasta eri tekijästä koostuva, joten on aiheellista keskittyä aikaan, jonka haastateltavat olivat viettäneet ryhmä- ja perheryhmäkodissa Mänttä-Vilppulassa. Haastateltavat olivat haastatteluhetkellä 14-17 -vuotiaita, joten lapsen sijaan käytämme opinnäytetyössämme termiä nuori.

Tutkimuskysymystemme avulla selvitämme nuorten näkemyksiä osallisuudesta.

Kartoittaaksemme ryhmä- ja perheryhmäkodin ohjaajien näkemyksiä nuorten osallisuudesta ja heidän valmiuksistaan antaa nuorten olla osallisia, keräsimme aineistoa opinnäytetyöhömme kaikilta kahdeksalta ohjaajalta. Yksi opinnäytetyön tekijänä toimiva ohjaaja ei vastannut kyselyyn.

Tutkimuskysymys on: Miten osallisuus toteutuu nuorten ja ohjaajien näkökulmasta Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa?

Tarkentavat kysymykset ovat:

- Miten nuoret pääsevät osallistumaan itseään koskevien ja yhteisten asioiden suunnitteluun?
- Missä asioissa nuorten mielipiteet otetaan huomioon?
- Miten ohjaajat tukevat nuorten osallisuutta?

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Laadullinen tutkimus päättyi tutkimusotteeksemme, sillä halusimme tutkia tutkimuskohdetta kokonaisvaltaisesti ja saada tutkimuskohteidemme äänet kuuluviin. Tutkimuksemme yksi päämäärä on saavuttaa käsitys yksilöiden kuvauksien kautta heidän koetusta todellisuudestaan, joka on moninainen. Laadullinen tutkimusote mahdollisti teemahaastattelun käytön aineistonkeruumenetelmänä, jolloin vastaajilla oli mahdollista kertoa omat näkemyksensä.

Laadullisten tutkimusmetodien käyttö hyödyntää opinnäytetyön tekijöitä tiedon keräämisessä ja tutkimuksen kohdetta tarkastellaan kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivinen tutkimus käyttää induktiivista analyysia, jolloin tarkoituksena on tuoda esiin uusia asioita ja tarkastella aineistoa useasta eri näkökulmasta ja yksityiskohtaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 161,164.)

Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus tarkastelee sekä ihmisten että sosiaalisten merkitysten kokonaisuuksia, joita ovat esimerkiksi erilaiset tapahtumat, toiminta, ajatukset sekä yhteiskunnan rakenteet. Tutkimuksemme on huomioitava kolme näkökantaa sen kvalitatiivisen luonteen vuoksi tutkimuksen kohteeseen liittyen konteksti, ilmiön intentio sekä prosessi. Konteksti kuvaa ilmiön esiintymisympäristöä tai toimintaympäristöä, kuten aika, paikka ja sosiaalinen verkosto sekä millaisiin sosiaalisiin, kulttuurillisiin, historiallisiin ja ammatillisiin yhteyksiin tutkimuksen kohteena oleva asia on liitoksissa. Intentio tulisi pitää mielessä tutkimustilanteessa, jolloin tutkija pohtii motiiveja, mitä tutkimuksen kohteena olevaan ilmaisuun liittyy. On mahdollista, että tutkittava valehtelee, salailee, ei muista tai parantelee asioita. Tällöin ei kuitenkaan tutkimuksen kannalta ajatella olevan kyse asioiden vääristelystä, sillä tutkittavalla on aina jokin motiivi intentioonsa, joka antaa myös vihjeitä tutkittavalle tärkeistä asioista. Tutkimuksen prosessi tarkoittaa tutkijan suhdetta tutkimuksen aineistoon sekä –aikatauluun. Aikataululla on vaikutuksensa siihen, kuinka tutkijan ymmärrys ilmiötä kohtaan rakentuu. (Vilka 2015,118-121.)

7.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin sekä nuorten, että ohjaajien näkökulmia kahdella eri tutkimuskeinoilla, jotka ovat teemahaastattelu nuorille ja kyselylomake ohjaajille. Haastattelut ja vastaukset nauhoitetaan, litteroidaan ja niitä käsitellään aineistolähtöisesti. Nuorten haastattelujen tulokselle ei aseteta etukäteen olettamuksia, vaan tuloksia peilataan ohjaajien lomakehaastatteluiden vastauksiin, sekä näkemyksiin osallisuuden toteutumisesta ja osallisuuden teoriaan. Ohjaajien lomakehaastattelut käsitellään peilaten osallisuuden teoriaan sekä nuorten haastattelun tuloksiin.

Nuorten kuulemiseen tutkimusmenetelmänä on haastattelu, joka mahdollistaa aineiston keräämisen suullisesti tulkin avulla. Osa tutkimuksen kohderyhmästä oli asunut Suomessa niin lyhyen aikaa, ettei aineiston kerääminen olisi onnistunut ilman tulkkia. Tiedonkeruu on vuorovaikutteista, jolloin kysymysten varmistaminen ja vastausten tarkentaminen on mahdollista, puolin ja toisin. Tutkimusmenetelmä on teemahaastattelu, joka toteutetaan yksilöhaastatteluina. Teemahaastattelussa haastattelun teemat ovat tiedossa, mutta kysymyksillä ei ole ennalta sovittua järjestystä tai tarkkaa muotoilua. (Hirsjärvi ym. 1997, 208.)

Hirsjärvi ym. (1997, 205) mukaan haastattelun käyttäminen tiedonkeruumenetelmänä suurin etu on sen joustavuus, jolloin esimerkiksi aiheiden järjestystä voi tarpeen tullen muuttaa haastateltavia myötäillen. Haastattelutilanteessa yksilö on merkityksiä luova aktiivinen subjekti, jonka on mahdollista kertoa itsestään vapaasti ja laajasti. Siitä johtuen tutkijan on mahdotonta ennakoida haastattelun vastauksia. Haastattelun etuihin lukeutuu myös mahdollisuus vastausten syventämiseen lisäkysymyksiä esittämällä. Haastateltavien tapa antaa sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia vähentää hieman haastattelun luotettavuutta aineistonkeruumenetelmänä. (Hirsjärvi ym. 1997, 205-206.)

Työntekijöiden vastausten keräämiseen käytetään kyselylomaketta, jolloin on käytössä olevan ajan puolesta mahdollista kuulla kaikkia nuorten kanssa työskenteleviä ohjaajia. Koska yksi tutkimusten tekijöistä työskentelee organisaatiossa, jonne tutkimus tehdään, on kyselymme kontrolloitu kysely, jossa kyselyn kohdejoukko on ollut henkilökohtaisesti tavoitettavissa ja tutkija on esitellyt tutkimusta kohdejoukolle. Kyselyyn vastaajat täyttävät lomakkeet omalla ajallaan ja palauttavat ne ennalta sovittuun ajankohtaan mennessä. (Hirsjärvi ym. 1997, 196-197.)

Hirsjärvi ym. (1997, 195) mukaan kyselylomake on hyvä aineiston keruumenetelmä silloin, kun halutaan saavuttaa useita henkilöitä ja selvittää monia asioita. Lomakkeilla on myös heikkoja puolia, sillä on vaikea varmistua siitä ovatko kyselyyn vastaajat ymmärtäneet kysymykset oikein tai kuinka tosissaan he ovat vastanneet kyselyyn. Kyselyn laatiminen on myös työlästä ja kysyy tutkijalta monimuotoista tietoa ja taitoa. Kysymyslomakkeiden avulla on mahdollista kerätä moninaista tietoa esimerkiksi kohdejoukon arvoista, asenteista, tiedoista ja toiminnasta. (Hirsjärvi ym. 1997, 195-197.)

Kysymyslomakkeessa on avoimia kysymyksiä, joissa on tilaa vastauksille sekä monivalintakysymyksiä, joista vastaaja valitsee sopivan vastausvaihtoehdon. Avoimet kysymykset on valikoitu kyselyyn siten, että vastaajilla on mahdollisuus kuvata näkemyksiään omin sanoin, ilman että vastaajia johdatellaan. Avoimilla kysymyksillä on parempi mahdollisuus saada selville kohderyhmän tietämys tutkimuksen aiheesta. (Hirsjärvi ym. 1997, 198-201.)

7.2 Tutkimuksen toteutus

Opinnäytetyötä varten haastateltiin seitsemää nuorta, jotka olivat iältään 14-17 -vuotiaita. Haastattelut tehtiin tulkin välityksellä, sillä nuoret puhuvat äidinkielineen daria ja arabiaa. Nuoret olivat kaikki alaikäisiä, joten heidän edustajiltaan pyydettiin luvat haastatteluihin ennen haastattelutilanteita. Kaikki nuoret olivat asuneet Suomessa vuodesta muutama vuoteen. Haastatteluhetkellä nuoret olivat asuneet Kotirannassa neljästä kuukaudesta useampaan vuoteen. Haastattelijat tunsivat nuoret etukäteen. Haastattelut ovat tehty tulkin avulla.

Osallisuus ja yhteisöllisyys ovat nuorille hankalia käsitteitä, jonka vuoksi lähestyimme asiaa haastatteluissa monipuolisesti arjen kautta sekä selvitimme vaikuttamisen mahdollisuuksia omaan elämään.

Organisaatiossa töissä oleva tutkija oli kertonut etukäteen nuorille tulevasta haastattelusta ja sen aiheista. Tutkimuksesta nuorille kerrottaessa korostettiin, että haastatteluiden avulla tuodaan nuoren ääni ja ajatukset kuuluviin, jotta yhteisön on mahdollista kehittyä. Haastattelut toteutettiin rauhallisessa ja miellyttävässä tilassa. Haastatteluista pyrittiin

luomaan lämminhenkisiä ja turvallisia, joissa nuoret uskalsivat tuoda mielipiteitään esille. Kyselylomake työntekijöille toteutettiin GoogleForms- työkalulla, jolloin vastaukset olisivat selkeitä ja kaikkien tutkijoiden saavutettavissa samanaikaisesti. Koska kysely oli tietokoneella tehty, ei ollut mahdollisuutta väärinymmärryksiin esimerkiksi epäselvän kiasialan vuoksi. Työntekijöiden kyselylomake lähetettiin sähköpostitse sen jälkeen, kun yksi tutkijoista oli avannut kohderyhmälle tutkimuksen tarkoitusta. Tutkijalta oli myös mahdollista kysyä, mikäli jokin oli epäselvää. Kohderyhmän oli mahdollista vastata kysymyksiin anonyymisti, mikä tehtiin heille selväksi myös ennen vastaamista.

Lomakkeen kysymykset on jaettu teemoittain nuorten teemahaastattelua mukaillen. Kysymykset ovat avoimia ja monivalintakysymyksiä. Kysymyksiä oli mahdollista tarkastella etukäteen ja palata haluamaansa kysymykseen myöhemmässä vaiheessa vastausprosessia. Kysymyksiä oli mahdollista ohittaa.

Kyselylomakkeeseen vastasi kahdeksan ohjaajaa, jotka olivat olleet Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa töissä 2-6 -vuotta. Vastaajista puolet ovat käyneet yhteisöhoiton koulutuksen, tai käyvät sitä parhaillaan.

7.3 Aineiston käsittely ja analyysi

Aineiston keräyksen jälkeen nuorten haastattelut litteroitiin, jolloin tekstiä on helpompi työstää ja analysoida aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisessä analyysissä lähtökohtana on teoria, eivätkä analyysiyksiköt ole ennalta määrättyjä. Tämä tarkoittaa induktiivisuutta, joka tarkoittaa etenemistä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väitteisiin, eikä tällöin tutkija määrää sitä, mikä on tärkeää. (Eskola 1998, 83; Hirsjärvi 2000, 155.)

Litteroidut aineistot jaettiin osallisuuden teoriassa esiteltyihin tasoihin. Nämä Shierin (2001, 111) mallin tasot selventävät osallisuutta viidellä kasvavalla porrastuksella, jotka kuvaavat nuorten osallisuuden mahdollisuuksia. Osallisuuden tasoja hyödyntämällä saatiin kokonaiskuva kaikkien vastaajien kokemuksista. Nämä viisi eri tasoa jaettiin vielä tarkempiin alakäsitteisiin; positiivisiin ja haasteellisiin osallisuuden kokemuksiin, sekä kehitysideoihin siitä, miten osallisuutta voitaisiin parantaa. Nämä käsiteltiin vielä omina osioinaan ja lopuksi kokosimme kaikki osiot yhteen kokonaiskuvan saamiseksi. Tulokset-luvussa esitetään vastaukset osallisuuden tasojen mukaan ja avataan tutkimukseen

osallistuvien kokemuksia mahdollisimman todenmukaisesti suoria lainauksia käyttäen.

Ohjaajille teetetyt kyselylomakkeet käsiteltiin ja analysoitiin. Kyselyihin saadut vastaukset käsiteltiin useampaan kertaan, jotta niistä oli mahdollista muodostaa kokonaiskuva. Kysely toteutettiin nuorten teemahaastattelua mukailevilla teemoilla, joten kyselyn vastauksetkin tulivat valmiiksi teemoittain. Vastaukset jaettiin vielä kahteen sarakkeeseen niin, että toisessa oli ohjaajien- ja toisessa yksikön vaikutuksenalaiset teemat. Aineiston käsittely alkoi siitä, mitä mahdollisuuksia ohjaajat kokivat nuorten osallisuudelle ja miten ohjaaja voi niihin vaikuttaa. Samanlainen jaottelu tehtiin yhteisökokouksiin liittyen, sekä ohjaajien omiin tietoihin ja yksikköä koskeviin lakisääteisiin asioihin liittyen. Aineistosta koottiin teoreettinen kokonaisuus osallisuuden teemoja mukaillen kuten nuorten kuuleminen ja ilmaisemaan omia näkökulmiaan.

7.4 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2017) mukaan hyvä tieteellinen käytäntö tarkoittaa sitä, että tutkimus on eettisesti kestävä ja tutkimustulokset ovat uskottavia. Tutkimuksen eettisyys on myös osa tutkimuksen luotettavuutta. Eettisesti sitoutunutta opinnäytetyötä edeltää laadukas tutkimussuunnitelma, tarkoin harkittu tutkimusasetelma sekä opinnäytetyön tarkka raportointi. Eettiset valinnat alkavat jo tutkimusaiheen valinnassa. On tärkeää pohtia miksi tutkimus tehdään ja kenen ehdoilla tutkimusaihe valitaan. (Tuomi 2009, 127-129). Tutkimuksen kannalta haasteellisia kohtia voivat olla esimerkiksi tutkimusluvan hakeminen, tutkimusaineiston kerääminen, tutkimuksen raportointi ja anonyymiteetti (Eskola 1998, 52-53).

Tutkimukseen osallistuneille eettisyyden pohjan luo ihmisoikeudet. Tutkimuksessa tulee ottaa huomioon haastateltavien informointi, jotta osallistujat saavat tarpeeksi selkeän kuvan tutkimuksesta, sekä sen mahdollisista riskeistä. Tutkimukseen osallistujien tulee saada osallistua vapaaehtoisesti ja heidän täytyy voida luottaa tutkimukseen, sekä anonyymiteetin säilymiseen. Alaikäisten haastateltavien edustajilta pyydettiin kirjallinen lupa haastattelujen tekemiseen. Tutkijoiden on tärkeää arvioida tutkimuksen luotettavuutta koko prosessin ajan. Tutkijoiden on myös osattava arvioida omia iän, sukupuolen, uskonnon ja poliittisten asenteiden vaikutusmahdollisuuksia siihen, miten hän havainnoi, tarkastelee ja kuulee vastauksia. (Tuomi 2009, 131, 135-136)

Aiheen rajauksen jälkeen tehtiin tutkimussuunnitelma, jolla myös haettiin tutkimuslupaa työelämätaholtamme. Yksi opinnäytetyömme tekijästä työskentelee yhteistyötaholamme, joten yhteydenpito sujui hyvin. Yhteydenotossa pohdittiin esiin nousseita eettisiä haasteita. Aiheena osallisuuden toteutuminen ei ole puolueellinen tai loukkaava. Tutkimuksen asettelulla ei myöskään pyritä korostamaan eri lakien noudattamista, vaan objektiivisesti selvittää nuorten osallisuutta tukevia keinoja. Tutkimusta tehdessä tiedostimme osamme tutkimuksen toteutuksen ja kirjallisen selvityksen kannalta.

On hyvä muistaa kvalitatiivisen tutkimuksen perustuvan haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin, eikä näitä voi yleistää jokaisen Suomeen yksin tulleen alaikäisen turvapaikanhakijan tapaukseen. Tutkimus on kuitenkin reliabiliteetti, eli tutkimuksen uusintamittauksella saataisiin todennäköisesti samat tulokset. Tutkimus kuvaa osallisuutta Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin haastateltavien kokemuksesta. Samalla on hyvä muistaa, että haastateltavat nuoret ovat keskinuoruuden kehitysvaiheessa, missä omat pohdinnat ovat voimakkaita ja kriittisiä. Keskinuoruudessa nuori tarvitsee tilaa itselleen, mutta myös paljon tukea ja aikaa. Nuoret saattavat ajatella mustavalkoisesti: asiat ovat joko hyviä tai pahoja. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017). Näiden kehitysvaiheiden, nuorten aikaisempien negatiivisten kokemusten, sekä omasta perheestään erossa olemiseen tarvitaan tutkijalta ymmärrystä ja tilannetajua. Nuoret saattavat elää enemmän hetkessä ja esimerkiksi nälkä, väsymys tai juuri pelattu peli saattavat vaikuttaa haastatteluun ja vastauksiin. Useat nuoret ovat vaatimattomista lähtökohdista kotoisin ja saattavat pitää osallisuuteen liittyviä kysymyksiä haasteellisina, eivätkä välttämättä osaa vastata niihin, tai halua tuoda esiin omia kokemuksiaan.

Osallisuuden kokemuksia on haasteellista mitata, mikäli nuori on ollut Suomessa vain muutaman kuukauden, tai mikäli nuori ei kielitaidon vuoksi ole ymmärtänyt tapahtumia. Nuorten teemahaastatteluissa käytettiin tulkkia. Tulkin käytössä on tutkimuseettisesti haasteita, sillä tulkki ei välttämättä käännä kaikkea tarkasti ja tästä voi aiheutua väärinymmärryksiä. Tulkin sukupuoli, ikä, persoona ja läsnäolo voivat vaikuttaa haastattelutilanteeseen. Haastatteluissa käytetyillä tulkilla oli myös joitain suomenkielellisiä haasteita ja tästä syystä suomeksi käännetty vastaus saattaa olla hieman eri kuin nuoren kertoma. Haastattelija kuitenkin kysyi tulkilta tarkentavia kysymyksiä, jos tulkkkaus jäi epäselväksi. Osa haastattelukysymyksistä oli nuorille vaikeita ymmärtää ja tällöin nuori

pyysi haastattelijaa selittämään tarkemmin. Jossain kysymyksissä tulkki kuitenkin vastasi nuorelle ennen kuin haastattelijä ehti selittämään asiaa ja näiden tulkin antamien tarkennusten oikeellisuuksista ei haastattelijä voi olla varma. Opinnäytetyömme kannalta koemme tulkin käytön olleen kuitenkin tutkimuseettinen etu, sillä haastateltavat nuoret saivat käydä keskustelua omalla äidinkielellään ja uskomme vastausten olleen kattavampia, kuin jos haastattelut olisi käyty suomenkielellä. Teemahaastattelun jotkut kysymykset saattoivat tulkin kääntämänäkin olla nuorille hieman vaikeita ja tästä syystä tutkimustulokset voivat olla joissain kohdissa hieman epävarmoja.

Työelämätaholla työskentelevä opinnäytetyön tekijä haastatteli nuoret, mikä oli ensimmäinen konkreettinen tutkimuseettinen haaste. Nuorille tuttu haastattelijä tuo todennäköisesti enemmän positiivisen, kuin negatiivisen vaikutuksen haastatteluihin. Haastattelijan on mahdollista käydä keskustelua nuorten kanssa esille nousseista asioista ja pyytää tarkennuksia niihin.

Tutkimuksen luonteen vuoksi tutkijoiden tulee pitää huolta eettisyyden näkökulmasta, ettei yksittäisiä haastateltavia tunnisteta (Tuomi 2009, 21). Anonymiteetin takaamiseksi poistettiin vastauksista kaikki tunnistetiedot, esimerkiksi nimet ja sukupuolet, joka kerrottiin myös haastateltaville ja heidän edustajilleen.

Lähteiden laatu, määrä ja niiden valitseminen vaikuttavat opinnäytetyön eettisyyteen. Monipuoliset ja keskenään tasapainossa olevat lähteet takaavat opinnäytetyön luotettavuuden ja eettisyyden. Opinnäytetyössä on käytetty painettuja, sekä verkkolähteitä. Lähteitä valitessa on kiinnitetty huomiota niiden julkaisuaikaan ja luotettavuuteen.

Seitsemän nuorta kahdestatoista nuoresta osallistui teemahaastatteluun. Kyselyyn vastasivat kaikki kahdeksan ohjaajaa, jotka työskentelevät ryhmä- ja perheryhmäkodissa nuorten osastolla. Osasto on pieni ja saadut vastaukset ovat yhdenmukaisia. Tämän suuruiseen tutkimukseen otos on tarpeeksi suuri ja luotettava. Eettisyyttä on pyritty varmistamaan myös opinnäytetyön ja prosessin rehellisellä raportoinnilla.

8 TUTKIMUSTULOKSET

Tuloksissa tuomme esiin haastatteluiden sekä kyselylomakkeiden tuloksia osallisuuden portaiden mukaisesti. Osallisuuden portaiden kautta ohjaajien on myös helpompi myöhemmin palata tarkastelemaan osallisuuden toteutumista Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodilla. Käytämme tuloksissa lainauksia suoraan nuorten vastauksista. Selkeyden vuoksi lainaukset on jaettu ja merkitty isolla kirjaimella.

8.1 Nuoria kuullaan

Kaikki haastattelemamme nuoret kokivat, että pystyvät tuomaan omia mielipiteitään esiin ryhmä- ja perheryhmäkodin arjessa ainakin niitä kysyttäessä. Nuorilla oli myös tunne, että pääsääntöisesti ohjaajat kuuntelevat heidän mielipiteitään ja huomioivat heitä tarpeeksi. Muutama nuori toi esiin myös toiveen siitä, että heidän mielipiteitään kuunneltaisiin enemmän. Osa nuorista toi esiin, että heidän mielipiteitään kuullaan arjessa, mutta kokivat, ettei ohjaajat tarttuneet nuorten ehdottamiin asioihin.

Nuoria kuullaan päivittäisissä arjen kohtaamisissa, omaohjaaja ajoilla, hoito- ja kasvatussuunnitelman teossa sekä yhteisökokouksissa. Yhteisen ajan löytäminen hektisessä arjessa koettiin ajoittain haasteelliseksi sekä nuorten että ohjaajien vastauksissa, vaikka päivittäiset kohtaamiset nähtiin merkityksellisinä. Nämä kohtaamiset tukevat yhteisöllisyyttä ja osallisuutta ja antavat tunteen yhteisöön kuulumisesta. Yhteisön jäsenillä tulee olla yhteisöön kuulumisuuden tunne, jossa hän voi tuntea olevansa erityinen ja saada mahdollisuus vuorovaikutukseen muiden yhteisön jäsenten kanssa. Ohjaajien tulisi antaa tilaa vuorovaikutukselle ja kohtaamisille, jotta nuorten osallistumishalu ja -valmiudet voivat kehittyä. Kun yksilö kokee tulleensa kuulluksi, hyvinvointi lisääntyy ja tämä heijastuu myös koko yhteisöön.

8.2 Nuoria tuetaan ilmaisemaan omia näkökulmiaan

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkoti sijaitsee Kuoreveden rannalla luonnonkau-

niissa ympäristössä. Lähistöllä on urheilukenttä, ulkoilumaastoja ja muita mahdollisuuksia harrastaa. Suurin osa nuorista harrastaa paljon vapaa-ajallaan niin kodin sisällä kuin ulkopuolellakin. Esiin nousseita harrastuksia olivat muun muassa uinti, kuntosalilla käynti, soittaminen ja jalkapallo. Muutama nuori kertoi voivansa valita monesta eri vaihtoehdosta, mitä haluaisi harrastaa. Harrastuksiin ja talon ulkopuolelle voi lähteä vapaasti, mutta lähtemisestään tulee ilmoittaa jollekin nuorten osaston ohjaajalle. Ohjaajat tukevat nuoria vapaa-ajan toimintaan ja nuoret voivat yhdessä ohjaajan kanssa suunnitella harrastuksiaan ja niihin pääsemistä. Ryhmä- ja perheryhmäkodilla on käytössä toimintaplussapisteet, joiden avulla nuoria kannustetaan toiminnallisuuteen. Ohjaajat suunnittelevat päivittäin yhdessä nuorten kanssa toimintaa, josta nuoren on mahdollista ansaita itselleen toimintaplussapisteitä, jotka nuori voi kuukauden vaihduttua lunastaa itselleen lahjakorttina.

Kaikille nuorille yhteisökokous oli konseptina tuttu ja heillä oli ajatuksia siitä mitä niissä tapahtuu. Nuoret kuvasivat, että yhteisökokouksissa keskustellaan yhdessä ja omia mielipiteitään voi tuoda esiin. Yhteisökokoukset koettiin tarpeellisiksi ja niitä toivottiin järjestettävän useammin nuorten aloitteesta. Yhteisökokouksissa puheenjohtaja jakaa puheenvuoroja jolla varmistaa, että kaikki jotka haluavat, saavat puheenvuoron. Tämä on koettu yleisesti hyväksi käytännöksi kokouksen sujumuuden ja kaikkien kuuluksi tulemisen kannalta. Nuori C kuvaa seuraavasti yhteisökokouksia:

”Ne puhuu, me kuuntelemme. Me puhumme, he kuuntelee. Me kysymme, he vastaavat. He kysyvät, me vastaamme”. Nuori C

Yllä olevassa sitaatissa nuori kuvaa yhteisökokouksen vuorovaikutuksellista ilmapiiriä. Niin osallisuuden kuin yhteisökasvatuksenkin mukaan olennaista on vastavuoroinen kuunteleminen ja kysyminen, jossa niin nuoret kuin ohjaajatkin ovat vuorollaan kuuntelijoina, asioiden esille tuojina ja kysymyksien esittäjinä. Nuori koki yhteisökokousten olevan tältä osin tasa-arvoisia ja vuorovaikutteisia.

Toiset nuoret tuovat mielipiteitään esille rohkeammin kuin toiset ja joskus nuorten on vaikea keskittyä yhteisökokouksissa, sillä siellä puhutaan paljon päällekkäin. Koska yhteisökokouksia ei käydä nuorten omalla äidinkielellä, vaatii kokouksen seuraaminen kielitaidon lisäksi myös hyvää keskittymiskykyä. Kokousten aikana saattaa esiintyä nuorten

taholta levottomuutta ja rauhattomuutta, mikä voi provosoida myös ohjaajia ja yhteisökokouksen asiat voivat jäädä joltain osalta käymättä. Yhteisökokoukset tukevat nuorten osallisuutta, sillä niissä nuoret pääsevät harjoittelemaan yhteisten asioiden käsittelyä sekä näkemään millainen vaikutus omien näkemysten esiin tuomisella on. Tällainen yhteisiin asioihin vaikuttamisen harjoittelu voi parhaimmillaan lisätä nuoren kiinnostusta kaikkia koskeviin asioihin sekä vahvistaa käsitystä omista vaikuttamisen mahdollisuuksista. Joka tukee nuoren kasvua kohti aktiivista kansalaisuutta.

Kyselyyn vastanneet ohjaajat ovat sitä mieltä, että on heidän tehtävänsä varmistaa, että jokaista kuullaan ja kannustetaan kertomaan mielipiteensä, ettei päätöksiä tehdessä huomioida vain voimakkaimmin mielipiteitään esittäviä nuoria. Nuoret voivat myös kertoa ennen yhteisökokousta jollekin ohjaajalle asioita mitä haluaisivat käsitellä ja ohjaaja ottaa nämä anonyymisti esille kokouksen aikana. Tällä pyritään varmistamaan jokaisen osallistuminen ja tasavertainen kohtelu kielitaidosta tai rohkeudesta riippumatta.

8.3 Nuoren näkemykset otetaan huomioon

Nuoret kokivat, että omaohjaajat ottavat heidät huomioon. He olivat sitä mieltä, että omaohjaajilla on heille tarpeeksi aikaa ja realistisesti pohtivat myös sitä, että mikäli ohjaajalla ei ollut juuri silloin aikaa kuin olisi halunnut, on ohjaajalla varmasti ollut kiire sillä hetkellä. Nuoret myös toivoivat, että heidän asiansa muistettaisiin, vaikka sitä ei heti ehdittäisi käsitellä. Nuori B toi haastattelussa esiin toiveen saada puhua ohjaajan kanssa spontaanisti, silloin kun hänelle tulee tarve keskustella ohjaajan kanssa. Tärkeää on myös nuoren asian muistaminen, vaikkei sitä heti ehdittäisikään käsitellä.

”Toivoisin että kun mulla on asiaa niin mua kuunneltaisiin, eikä että mulla on aika jonkun toisen kanssa ja sitten on jotain muuta tekemistä”. Nuori B

Eräs toinen haastatteluun osallistunut nuori koki, ettei häntä ole otettu huomioon ja hänen asialleen oli vitsailtu:

”Mulle ei ole väliä onko hän mun ohjaaja, tai omaohjaaja; mä haluan kertoa oman mielipiteen. Esimerkiksi kun menin ja sanoin omaohjaajalle, että mä haluan syödä pit-

*saa, niin hän vitsailee ja kertoo, että jos sinä maksat niin voidaan mennä. Ne ei ota to-
sissaan”. Nuori A*

Nuoren maailmassa tunteet kuohuvat nopeasti ja mikäli nuori kokee, ettei ohjaaja ole kuunnellut häntä, syntyy ristiriitainen tunne siitä, kokeeko nuori tulleen ymmärre-
tyksi. Vaikka huumori toimii tietyissä tilanteissa hyvänä työvälineenä, ei se kuitenkaan
saisi herättää nuoressa tunnetta, ettei häntä tai hänen asioitaan oteta vakavasti.

*”Koska on paljon asioita mitä olen kertonut heille mitä haluan rakentaa tai tehdä jo-
tain, mutta sitten ne on vastannut jotain, että ne on ne aineet tai tavarat on kalliita tai
että sinä et pysty rakentamaan niitä ja ne ei ole tuonut niitä tavaroita mitä olen pyytä-
nyt”. Nuori B*

Osallisuus ei tarkoita kaikkien nuorten toiveiden täyttämistä vaan niiden huomioimista
ja niistä keskustelemista yhdessä nuoren kanssa. On kasvattajan tehtävä antaa nuorelle
tietoa käytössä olevista resursseista, kuten rahasta, tilasta ja ajasta, jotta voidaan välttää
turhat pettymykset. Nuorelle on myös kyettävä perustelemaan tehdyt päätökset hänen
ikätonsä mukaisesti. (Piiroinen 2007, 10-11.) Nuorille on kuitenkin hyvä selittää raha-
asioita käytännönläheisesti ja havainnollistaa tuloja ja menoja, sekä sitä miten paljon ra-
haa nuorella on käytettävissään esimerkiksi kuukauden aikana. Nuorelle tulisi opettaa
ikäton mukaisesti raha-asioita niin, että se tukisi hänen itsenäistymistään ja integroitu-
mistaan yhteiskuntaan. Yhteisökasvatuksen mukaan on myös hyvä ottaa mahdollisuuk-
sien mukaan hallittuja riskejä ja kokeilla nuorten ehdottamia asioita, sillä niiden avulla
nuoret opettelevat ottamaan vastuuta omista päätöksistään ja niiden seurauksista.

Nuorten kanssa arjessa saattaa syntyä hankalia hetkiä ja takkuja tunteiden kuohumisen
vuoksi. Nuoret huomaavat omat tunnekuohunsa ja kokevat syyllisyyttä niiden näyttämi-
sen jälkeen, kuten nuori A kertoo alla olevassa sitaatissa.

*”Välillä jos teen virheitä haluan pyytää anteeksi, mutta hän ei kuuntele vaan on muiden
poikien kanssa”. Nuori A*

Nuori tarvitsee ohjaajaa ja ohjaajan hyväksyvää läsnäoloa. Nuoren olo helpottuu, kun
hän saa purkaa pahan olonsa. Tämän jälkeen tapahtuneesta tulisi pystyä keskustelemaan
nuoren kanssa. On myös tärkeää, että nuori saa ”säilyttää kasvonsa” ja pyytää anteeksi

ohjaajalta, ja että ohjaaja antaa anteeksi nuorelle. Tämä tukee yhteisöllisyyttä ja yhtenä yhteisönä jäsenenä säilymistä, vaikka kokisi huonoja päiviä. Yhteisön jäsenet tukevat toisiaan ja jokainen voi olla sellainen yhteisön jäsen, kun on. Yhdessä myös opetellaan uusia sääntöjä ja käyttäytymistapoja. Nuorilla ei ole omia vanhempia ohjaamassa heitä eri ikäkausien läpi ja tällöin ohjaajat käyvät nuoren kanssa läpi eri vaiheita. Asian selvittäminen tukee nuoren itseluottamusta ja antaa vahvistusta siihen, että nuori selviää myös jatkossa erilaisista tilanteista, eikä häntä hylätä tekemiensä virheiden vuoksi.

Jokaisella nuorella on kaksi omaohjaajaa. Omaohjaajat ovat kokonaisvaltaisesti perillä oman nuorensa elämäntilanteesta, tarpeista, toiveista ja siitä, mitä nuorelle kuuluu. Ohjaajat kokivat tärkeäksi, että omaohjaajasuhteesta yritetään luoda luottamuksellinen ja lämmin, jota pidetään yllä kohtaamisilla, keskustelulla arjessa, sekä omaohjaaja-ajoilla. Omaohjaaja myös sopii yhdessä nuoren kanssa lomien pitämisestä sekä rahankäytön suunnittelusta.

8.4 Nuoret mukana päätöksentekoprosessissa

Suurin osa nuorista koki, että he pystyvät vaikuttamaan tai olemaan mukana päättämässä omista asioistaan, kun taas jollekin omasta elämästä päättäminen tuntui vaikealta. Nuorista etenkin pojat kertoivat yhteisökokousten oleva tärkein kanava tuoda omia mielipiteitään esille, kun taas tytöt kertoivat jäävänsä mieluummin taka-alalle.

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa tehdään kaikkien nuorten kanssa hoito- ja kasvatussuunnitelma. Hoito- ja kasvatussuunnitelman tekemiseen osallistuvat omaohjaaja ja nuori. Hoito- ja kasvatussuunnitelman keskiössä nähdään nuori oman elämänsä asiantuntijana ja tämä tukee nuoren mahdollisuutta osallistua päätöksentekoprosessiin. Suurin osa nuorista koki tulleen kuulluksi hoito- ja kasvatussuunnitelman teossa. Nuoret kuitenkin kokivat hoito- ja kasvatussuunnitelman hieman epäselväksi, eivätkä täysin ymmärtäneet suunnitelman tekemisen syytä, vaikka kertoivat ohjaajan auttaneen sen laatimisessa.

Yhteisökokouksia järjestään kerran viikossa. Kokouksissa käydään läpi yhteisiä asioita, tehdään päätöksiä ja informoidaan nuoria. Kokouksissa tiedotetaan nuoria koko yhteisöä koskevista asioista, keskustellaan säännöistä ja tehdään yhdessä tarvittaessa uusia linjauksia, sekä käydään läpi edellisviikon päätökset ja keskustellaan ovatko asiat menneet niin

kuin ollaan sovittu.

Nuoret kokivat, että yhteisökokouksessa tärkeintä on tiedottaa uusista säännöistä, jotta kaikki kuulevat ne yhtäaikaaisesti. Vastauksissa nousi esille etenkin tiedonkulun haasteet. Suurin osa nuorista ei tiennyt kuka on laatinut ryhmä- ja perheryhmäkodin säännöt. Nuorten voi olla vaikeaa sopeutua valmiisiin malleihin ja itsenäistymistä haetaan omien polkujen etsimisellä. Tiukat ja perinteiset säännöt voivat aiheuttaa vastarintaa etenkin omaa itseään etsivien nuorten keskuudessa, minkä vuoksi yhteisökokouksissa on tärkeää käydä sääntöjä ja sääntömuutoksia läpi demokraattisesti, yhdessä nuorten kanssa. Nuorten on helpompi myös noudattaa sääntöjä, mikäli ne on yhteisymmärryksessä laadittu. Osallisuuden liittyä yksilön mahdollisuus muuttaa omaa elämäänsä ja elinympäristöänsä sekä vaikuttaa hänelle itselleen tärkeisiin asioihin, kuten perhe- ja ryhmäkodin sääntöihin ja käytäntöihin. Sääntöjä laatiessa tulisi ottaa kaikkien yhteisön jäsenten näkökulmat huomioon ja saavuttaa kaikkia, niin nuoria kuin ohjaajia tyydyttävä lopputulos.

Yhteisökokoukset järjestetään viikonloppuisin ja ne käydään suomen kielellä. Osalle nuorista on vielä haastavaa asioida suomen kielellä, minkä vuoksi joskus vahvemman kielitaidon omaavat nuoret tulkkaavat asioita niille nuorille, joiden kielitaito on vielä heikompi. Yhdestä vastauksesta nousi esiin, että yhteiseen keskusteluun osallistuminen ja sen seuraaminen on haasteellista puutteellisen kielitaidon vuoksi. Osallisuuden syntymiselle on olennaista kaikkien jäsenten aktiivinen osallistuminen. Nuorten ei ole mahdollista vaikuttaa asioihin, jos eivät ole saaneet niistä tarpeeksi tietoa, tai kielitaidon puutteen vuoksi eivät pääse käsittelemään niitä. Eräs ohjaaja kertoi käyvänsä nuoren kanssa yhteisökokouksen asialistaa läpi tulkin kanssa ennen tai jälkeen kokouksen, jotta kaikki pääsisivät osallistumaan yhteisiin asioihin.

Nuoret toivovat, että voisivat olla enemmän mukana suunnittelemassa ruokalistaa ja osallistumassa ruuanlaittoon. Nuorten ottaminen mukaan ruuanlaittoon tukisi osallisuuden lisäksi nuoren omaa kulttuuria ja identiteettiä. Yhdessä tekemisen hetket opettavat yksilöä toimimaan muiden yhteisön jäsenten kanssa. Kasvattavassa yhteisössä yhteisö tukee yksilöä osallistumaan yhteiseen toimintaan omana itsenään.

Osa nuorista toivoi, että heille kerrottaisiin enemmän heitä itseään ja maailmaa koskevia uutisia. Nuorten tiedonjano ja halu olla mukana yhteiskunnallisissa ja maailmanlaajuisissa asioissa tukee heidän osallisuuttaan ja päätöksentekoaan. Osallisuuden perusedellytyksenä on taata yksilöille riittävä tiedon saanti oman itsensä lisäksi eri ympäristöistä,

joissa yksilö toimii. Ajankohtaisten asioiden lähemmäksi tuominen kasvattaa nuorten tietoutta ja tätä kautta he saavat vapauden päätöksenteossa. Jotta nuoret voivat ymmärtää oman roolinsa -subjektiivensa- on heidän saatava tietoa ympärillä tapahtuvista asioista ja maailmasta. Kuten Hannulla (2000, 47) Freiren sorrettujen pedagogiikka-tutkimuksessaan toteaa, ”ihmisen synnynnäinen olemus on luoda, uudistaa ja muuttaa maailmaa. Jos ihmiseltä kielletään tämä oikeus, hän vieraantuu ihmisenä olemisestaan.” Nuorisolain 8 §:n mukaan nuoria on kuultava heitä koskevassa päätöksenteossa. (Nuorisolaki 21.12.2016/1285.)

Eräs nuori kertoi saavansa tietoa oikeuksista, velvollisuuksista ja tasa-arvosta koulussa opettajan toimesta. Koulu on keskeinen kansalaiskasvatuksen ympäristö, jonka tehtävä on tukea nuorten keskinäisiä positiivisia suhteita yhteisöllisessä ja dialogisessa toimintakulttuurissa, mutta myös kehittää osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksia niin koulun sisällä kuin ulkopuolella (Nivala 2008, 298). Nivala (2008, 298) tuo esiin myös sen, ettei yhteiskunnallisena tiedon jakajana koulun rooli ole enää niin merkittävä, sillä se ei pysty tarjoamaan kaikkia valmiuksia mitä ihmiset tarvitsevat toimiakseen yhteiskunnassa. Siksi nuorten tiedonjanoon sekä osaamis- ja vaikuttamismahdollisuuksien kehittämiseen tulisi kiinnittää huomiota myös ryhmä- ja perheryhmäkodilla.

Ohjaajat kokivat työntekijöiden yhteiset foorumit olennaiseksi osaksi yhteisöllisyyttä. Yhteisökasvatusta ei voida toteuttaa, mikäli kasvattajilla ei ole yhteisistä sovittuja käytäntöjä ja päämääriä joita pysähdytään miettimään säännöllisesti palavereissa. Ohjaajat olivat huomioineet, että palaverien ollessa hetken aikaa tauolla oli toiminnan kehittäminen ja järjestäminen jäänyt yhden tai kahden ohjaajan vastuulle sen sijaan, että kaikki ohjaajat olisivat olleet yhdessä suunnittelemassa ja päättämässä toiminnasta.

Jollei ihminen ole mukana jokaisessa toiminnan vaiheessa sosiaalisesti, yhteistoiminnallisesti sekä yhteisöllisesti, ei toiminta ole innostamista, sillä osallistujien on oltava niitä, jotka toimintaa toteuttavat. (Nivala 2008, 291-295)

8.5 Nuoret jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa

Tutkimuksessamme nousi esille nuorten kokemus koko nuorten osaston yhteisöä koskevista yhteisistä tapahtumista, mitkä vaikuttavat nuorten jakamaan valtaan ja vastuuseen.

Suurin osa nuorista koki, että yhteisöllä on yhteisiä tapahtumia, projekteja, retkiä ja juhlia ja että kaikki viettävät aikaa niiden parissa yhdessä. Osa piti myös pienempiin ryhmiin jakaantumisesta edellä mainituissa tapahtumissa. Nuoret toivat esiin yhteiset pelihetket, retket Jyväskylään, konsertit sekä urheilutapahtumat, missä he ovat voineet vaikuttaa ja jakaa vastuuta. Nämä ovat nuorten tasolla hyviä esimerkkejä siitä, että nuori saa olla nuori ja pystyä silti vaikuttamaan, eikä nuoren tarvitse tuntea suurta velvoitetta vastuun kannosta. Nuoret opettelevat vallan ja vastuun ottamista ja ohjaajat tukevat siinä.

Laki kotoutumisen edistämisestä, ulkomaalaislaki, sekä laki kansainvälistä suojelua haakevan vastaanotosta kertovat, että lapsen 12-vuotta täyttänyt lapsi on kuultava ennen päätöksen tekemistä. Tämä näkyi myös ohjaajien vastauksissa, sillä ohjaajat kertoivat, että nuoria otetaan mukaan heitä koskevaan päätöksentekoon myös arjessa mahdollisuuksien mukaan.

On kuitenkin hyvä muistaa, että Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkoti asukkaat ovat alaikäisiä jolloin ohjaajilla sekä nuorilla voi olla vaikeaa vetää rajaa siihen, milloin nuori jakaa valtaa ja vastuuta ja milloin sitä tekee ohjaaja. Yksikössä toimitaan lastensuojelulain ja yhdessä laadittujen sääntöjen mukaan, mutta on tärkeää olla unohtamatta nuorten etua vallan ja vastuun jakamisessa päätöksenteossa.

9 POHDINTA

Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin nuorilla ei ole perhettä Suomessa, joten heiltä puuttuu yksi keskeinen lapsuusajan kasvuyhteisö. Näin ollen ryhmä- ja perheryhmäkodilla on merkittävä tehtävä liittyen nuorten persoonalliseen ja sosiaaliseen kasvuun, kuin osallisuudenkin rakentumiseen. Ryhmä- ja perheryhmäkoti on nuorille vertaisyhteisö, jonka toimintaa ohjaa kasvattaja. Toiminnassa onkin huomioitava kasvatuksellinen merkitys.

Jotta yhteisöllinen kasvatus voi toteutua, tulee nuoria kasvattaa systemaattisesti demokratiaan. Mikäli demokratiaan kasvamattomille annetaan demokraattiset oikeudet, yhteisön voimakkaimmat jäsenet usein käyttävät valtaa omia etuja tavoitellakseen. Tämän vuoksi ohjaajilta vaaditaan jatkuvaa yhteisön kehittymisen tarkkailemista, ja kykyä arvioida kuinka paljon valtaa ja vastuuta yhteisölle voidaan antaa.

Kaksi yksikön nuorista ei ollut haastattelupäivänä kotona tulkin ollessa paikalla eikä kolme nuorista halunnut osallistua haastatteluihin. Pohdimme, oliko syynä huono ajankohta vai kokivatko he, ettei heidän mielipiteillään ole merkitystä, tai etteivät voi niitä esiin tuomalla vaikuttaa itseään ja koko yhteisöä koskeviin asioihin. Tämä herättää kysymyksen; kokevat kaikki yhteisön jäsenet olevansa yhtä osallisia yhteisön sisällä. On kuitenkin hyvä muistaa, että nuoret elävät usein hetkessä, joten syyt haastattelusta pois jään-
tiin voi johtua niinkin arkisista asioista kuin väsymyksestä tai kesken olleesta pelistä.

Ryhmä- ja perheryhmäkodissa ohjaajien tehtävä on tukea nuoria rakentamaan omaa identiteettiään ehjäksi kokonaisuudeksi, ettei identiteetti olisi väliaikainen, tilannekohtainen tai sosiaalisesti ja kulttuurillisesti irrallinen. Lisäksi tehtävänä on luoda tietoisuutta yhteiskunnan jäsenyydestä, oikeuksista ja velvollisuuksista, sillä ilman tietoisuutta ja kokemusta niistä ei voi tulla osalliseksi. Nuoret toivat haastatteluissa esiin, että he toivoisivat lisää tietoa ajankohtaisista tapahtumista ja uutisista. Haasteena uutisten löytämiseen ja ymmärtämiseen on vieras kieli. Ehdotammekin ryhmä- ja perheryhmäkodille päivittäistä ”uutishetkeä”, jonne halukkaat voisivat tulla kuuntelemaan ja keskustelemaan Suomea ja koko maailmaa koskevista ajankohtaisista uutisista, sellaisessa muodossa jonka nuori ja äidinkielenään muuta kuin suomea puhuva voi ymmärtää. Uutisia voitaisiin katsoa tv:stä, lukea lehdistä tai internetistä. Uutishetkiin voitaisiin sisällyttää myös mediakasvatusta ja

opettaa nuorille, kuinka itse voi hakea tietoa ja pohtia esimerkiksi, kuinka tunnistaa valeutisia ja -kuvia.

Nuoret kertoivat, etteivät tiedä kuka on laatinut ryhmä- ja perheryhmäkodin säännöt. Opinnäytetyön prosessin aikana kuulimme, että kaksi yhteisöhoidon koulutusta tällä hetkellä käyvää ohjaajaa on kehitystehtäväänään päättänyt järjestää yhteisen kehittämispäivän, johon osallistuvat nuoret ja ohjaajat. Päivän aikana on tarkoitus päivittää ryhmä- ja perheryhmäkodin säännöt sekä suunnitella toimintaa. Opinnäytetyömme tutkimustulosten avulla ohjaajat saavat uuden näkökulman siihen, miltä ryhmä- ja perheryhmäkodin arki näyttäytyy nuorten silmin ja voivat tuloksia hyödyntämällä tehdä päivästä sellaisen, mikä hyödyttää molempia osapuolia parhaiten.

Yhteisökokouksissa tulisi kiinnittää huomioita siihen, että kaikkien nuorten ääni tulee kuuluviin. Haastatteluista kävi ilmi, että osa nuorista osallistui aktiivisemmin, kun taas osa ei osallistunut yhteisökokouksiin lähes ollenkaan, tai vain kuuntelivat sitä. Osallisuus on myös mahdollisuutta olla osallistumatta halutessaan, mutta mikäli osallistumisen esteenä on esimerkiksi tiedon puute kokouksen ajankohdasta, tai haasteet kielen ymmärtämättömyydessä, olisi hyvä löytää keinoja kaikkien osallistumiseen. Etenkin tytöt toivat vastauksissaan esiin jäävänsä, tai jättäytyvänsä usein poikien varjoon. Tämä kertoo osittain myös kulttuurisista eroista ja on tärkeää muistaa, että vieraskulttuuriset nuoret etsivät omaa paikkaansa itsenäistymisen, ryhmään kuulumisen ja Suomen yhteiskuntaan kuulumisen rinnalla, eikä heiltä voida pyytää välitöntä Suomen kulttuuriin ominaisten tapojen oppimista. Tyttöjen asemaa vahvistamalla voitaisiin saavuttaa tilanne, jossa kaikki yhteisön jäsenet voisivat kokea olevansa tasa-arvoisia sukupuolesta riippumatta. Yhteisökokoukset voisivat kokoontua enemmän nuorten aloitteesta ja käsiteltävät asiat tulla nuorilta. Vallan ja vastuun jakamista päätöksenteossa on myös se, että nuoret ohjaavat keskustelua ja päätöksentekoa. Jokaisen nuoren kuuleminen ja yhteinen päätöksenteko lisää yhteisöllisyyttä, yhteenkuuluvuutta sekä oman elämän valmiuksia. Tämä taas voi lisätä nuorten yhteiskuntaan kiinnittymistä sekä kansalaisidentiteetin kehittymistä. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei osallisuus ja yhteisöllisyys lasten ja nuorten kanssa tarkoita vallan ja vastuun jättämistä kasvatettavalle, vaan se vaatii vahvaa ohjaajan mukana oloa.

Yhteisökokouksia voisi rauhoittaa jakamalla nuoret pienryhmiin, joissa käytäisiin läpi asialistalta ja nuorilta nousevat asiat. Pienryhmissä toimiminen mahdollistaa jokaisen

nuoren turvallisen osallistumisen ja kannan ottamisen, jota kautta tuetaan nuoren itseilmaisun, itsensä tiedostamisen ja itseluottamuksen kehittymistä. Pienempi ryhmä myös mahdollistaisi jokaisen olon vuorollaan johtajana ja johdettavana, sillä usein yhteisöihin muodostuu pieni johtajien joukko ja loput osallistujista seuraavat passiivisesti kokouksen kulkua. Lopuksi nostetaan pienryhmissä nousseet ajatukset esiin koko yhteisölle ja niiden pohjalta tehdään yhteisesti päätöksiä.

Omaohjaajien rooli omien nuortensa tukemiseen on selvästikin suuri, sillä omaohjaaja on nuoren lähin aikuinen. Haastatteluissa nousi esiin suuri merkitys nuoren ja omaohjaajan henkilökemioiden kohtaamiselle. Haastatteluista, sekä ohjaajien kyselystä kävi kuitenkin ilmi, että asiaa on pohdittu Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodilla, sillä yksi nuori oli saanut useamman omaohjaajan sitä toivoessaan. Omaohjaajien rooli on tukea kaikkia saamaan oma ääni kuuluviin.

Koulun pienentynyt rooli lasten ja nuorten kansalaiskasvatuksessa on hyvä huomioida myös ryhmä- ja perheryhmäkodilla. Muutama nuori kertoi saavansa tietoa esimerkiksi oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan vain koulusta ja osa ohjaajista vastasi, ettei heillä ole tarpeeksi tietoa voidakseen välittää sitä nuorille. Ryhmä- ja perheryhmäkodilla voitaisiinkin arvioida millainen tarve tietojen päivittämiseen työntekijöille olisi. Ehdotamme yhteisen materiaalipankin kokoamista työpaikalle, josta jokainen voisi käydä tutustumassa itselle vieraampiin osa-alueisiin. Tämän jälkeen työntekijöiden olisi mahdollista jakaa tietoa myös nuorille.

Nuoret kokivat, että heillä on mahdollisuus tällä hetkellä valita aktiviteetteja monista ohjaajien ehdottamista toiminnoista. Osallisuuden ylimmällä portaalla tulisi kuitenkin toiminnan olla enemmän nuorista itsestään lähtevää, joka tarkoittaisi nuorten aktiivista mukana oloa aktiviteettien suunnittelussa. Parhaimmassa tapauksessa nuoret kehittäisivät ja ehdottaisivat itse yksikön toimintaa ja aktiviteetteja.

Opinnäytetyössämme oli joitain tutkimuseettisiä haasteita. Etenkin kyseisessä organisaatiossa työskentelevän tutkijan tuli tietoisesti jättää omat aiemmin syntyneet kokemuksensa osallisuudesta ja yhteisöllisyydestä pois ja pystyä tutkijana analysoimaan haastatteluista ja kyselyistä saatua tietoa objektiivisesti, jotta tutkimuksen lopputulos on luotettava ja eettisesti kestävä. Haastattelutilanteessa tuli myös ohjeistaa nuoria tarkasti, koska kyseessä oli ennalta tuttu haastattelija. Selkeän ohjeistamisen jälkeenkään ei voida olla

varmoja jättikö joku nuorista joitain asioita kertomatta, koska oletti ennestään tutun haastattelijan ne jo tietävän.

Opinnäytetyön tutkijat arvioivat tutkimuksen luotettavuutta kaikissa opinnäytetyön eri vaiheissa. Kvalitatiivinen tutkimus perustuu haastateltavien henkilökohtaisiin kokemuksiin ja näkemyksiin, jonka vuoksi niitä ei voida yhdistää jokaiseen Suomessa asuvaan alaikäiseen turvapaikanhakijaan ja/tai heidän kanssaan työskenteleviin ohjaajiin. Niin nuorten kuin ohjaajien vastauksissa toistui kuitenkin samat teemat ja vastaukset eivät olleet ristiriidassa keskenään, jonka vuoksi tutkimus on reliabeeli. Mikäli haastattelut ja kyselyt toteutettaisiin uudelleen, saataisiin luultavasti samat tutkimustulokset.

Osallisuuden kokemuksia on haasteellista mitata, etenkin kun nuori on ollut Suomessa vasta muutaman kuukauden, tai mikäli nuoren on kielitaidon vuoksi ollut haasteellista ymmärtää tapahtumia. Osallisuus käsitteenä oli nuorille vieras. Maista joista nuoret Suomeen tulevat ei välttämättä edes tunneta osallisuutta. Yhteisöt ovat kuitenkin nuorille tuttuja, sillä suurin osa heistä on elänyt suuren perheyhteisön ympäröiminä, jonka vuoksi he ovat tottuneet elämään ja toiminaan yhteisöissä. Siksi uskomme, että hyödyntämällä ja kehittämällä osallisuutta yhteisöissä joissa turvapaikanhakijanuoret elävät, voidaan edesauttaa nuoren kotoutumista, integroitumista yhteiskuntaan ja kasvamista aktiiviseksi kansalaiseksi.

Jatkotutkimusehdotuksina voisi olla Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin lasten osaston lapsien, sekä ohjaajien osallisuuden tutkiminen. Ryhmä- ja perheryhmäkodilla on myös tukinuoria, jotka ovat aloittaneet itsenäistä elämää ja voisikin olla hyvä tutkia heidän integroitumistaan ja sopeutumistaan yhteiskuntaan. Eniten meitä jäi kuitenkin kiinnostamaan tähän tutkimukseen osallistuneiden nuorten osallisuuden kokeminen koulussa ja vapaa-ajalla, esimerkiksi harrastuksissa. Nuoren elämässä ystävät muodostuvat tärkeäksi kannattelevaksi elementiksi ja uskomme, että osallisuuden kokeminen näyttäytyy erilaisena oman ikäisten ystävien parissa, kuin ryhmä- ja perheryhmäkodissa. Aiheen tutkiminen voisi tuoda lisäarvoa tälle tutkimukselle, sekä ryhmä- ja perheryhmäkodin ohjaajille.

LÄHTEET

Ahonen R., Korpivaara N., Saari K. 2013. Yhteisohoidon opas Helsingin Diakonissalaitoksen päihdevieroitusosastolle. Opinnäytetyö. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Alanko, S., Marttinen, I & Mustonen H. 2011. Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yksintulleet-projektin loppujulkaisu. Yhteiset Lapsemme – All Our Children ry. Luettu 20.5.2016

http://www.yhteisetlapsemme.fi/wpcontent/uploads/2013/04/lapsen_etu_ensin_web.pdf

Araneva, M. 2001. Lapsen oikeuksien yleissopimus. Lapsuuden hyvinvointi. Vantaa. Tummuvuoren kirjapaino.

Björklund K. 2014. Yksintulleiden alaikäisten pakolaisten kotoutuminen Varsinais-Suomessa. Turku. Painosalama.

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus, pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. Juva. PS-kustannus.

Eskola, J., Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere. Vastapaino.

Eskola, J., Suoranta, J. 2003. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Helsinki. Vastapaino.

G. Mikkonen, A. Miten tukea Suomeen ilman huoltajaa tulleita turvapaikanhakijalapsia ja nuoria. Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) 2011. Lapsen etu ensin. Yksintulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset lapsemme – All our Children ry.

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Hallintolaki 6.6.2003/434.

Hannula, A. 2000. Tiedostaminen ja muutos Paulo Freiren ajattelussa, Systemaattinen analyysi Sorrettujen pedagogiikasta. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 167.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19830/tiedosta.pdf?sequence=4>

Hautamäki A., Lehtonen T., Sihvola J., Tuomi I., Vaaranen H., Veijola S. 2005. Yhteisöllisyyden paluu. Helsinki. Gaudeamus.

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara P. 2017. Tutki ja kirjoita. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kaipio, K. 1991. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Kaipio, K., Murto, K. 1988. Toimiva yhteisö. Jyväskylä. Jyväskylän koulutuskeskus Oy.

Keskinen, S. & Vuori, J. 2012. Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere. Tampereen yliopistopaino

http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66351/erot_kuuluminen_ja_osallisuus_2012.pdf?sequence=1

Kotouttaminen.fi. Työ- ja elinkeinoministeriön palveluja. Ymmärtäminen ja tulkkaus. Luettu 12.1.2017

http://www.kotouttaminen.fi/kotouttaminen/kotouttaminen/kotouttamistyon_taus-taa/maahanmuuttajien_palvelut_lyhyesti/ymmartaminen_ja_tulkkaus

Laatukäsikirja. 2010. Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkoti.

Laki kotoutumisen edistämisestä, 30.12.2010/1386.

Laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta 17.6.2011/746.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417.

Lapsi ja perhepalvelukeskus Ruusu. Luettu 6.5.2016

<http://www.ruusu-lastensuojelu.fi/164-yhteisohoidon-periaatteita>

Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka- ja pakolaistilastot. Luettu 1.2.2017

http://www.migri.fi/tietoa_virastosta/tilastot/turvapaikka- ja_pakolaistilastot

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Vanhempainnetti, Lapsen kasvu ja kehitys. Luettu 12.1.2017

http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/kasvu_ja_kehitys/12_15-vuotias/

Mustonen, H., & Alanko, S. 2011. Lapsen etu – projektin puheenvuoro. Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) 2011. Lapsen etu ensin. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset lapsemme – All our Children ry.

Nissilä, L. 2010. Opetushallitus. Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden opetus. Luettu 10.1.2017

http://www.oph.fi/download/121510_Nissila_Maahanmuuttajataustaisen_oppilaiden_opetus_tuntijakotyoryhmalle_3.3.2010.pdf

Nivala, E. 2008. Kansalaiskasvatus globaalin ajan hyvinvointiyhteiskunnassa. Kansalaiskasvatuksen sosiaalipedagoginen teoriakehys. Snellman instituutti. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.

Nuorisolaki 27.1.2006/72.

Oranen M., 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Multiprint. Luettu 17.5.2016

<http://docplayer.fi/383636-Mita-mielta-mita-mielta-lasten-osallisuus-lastensuojelun-kehittamisessa-mikko-oranen.html>

Pakolaisneuvonta ry. 2014. Turvapaikanhakijalasten vastaanotto ja edustaja. Luettu 20.5.2016

http://www.pakolaisneuvonta.fi/index_html?lid=135&lang=suo

Parsons, A. 2010. Selvitys lapsen edun toteutumisesta turvapaikanhakija- pakolaislapsia koskevissa päätöksissä. Helsinki.

Perustuslaki 11.6.1999/731.

Piironen, T. 2007. Ohjaajan opas lasten osallistavien ryhmien ohjaamiseen. Helsinki. Kuunnelkaa meitä – Lasten osallisuushanke 2006-2007. Luettu 20.5.2016
<http://docplayer.fi/5281840-Tiina-piironen-ohjaajan-opas-lasten-osallistavien-ryhmien-ohjaamiseen.html>

Poliisi. Ihmiskauppa. Luettu 20.1.2017
<https://www.poliisi.fi/rikokset/ihmiskauppa>

Päihdelinkki. Yhteisöhoito. Luettu 6.5.2016.
<http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/paihdetyon-menetelmat-ja-koulu-tus/yhteisohoito>

Räty, M. 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Tammi. Helsinki.

Shier, H. 2001. Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children & Society. 15 (2), Luettu 1.5.2016
http://ipkl.gu.se/digitalAssets/1429/1429848_shier2001.pdf

Suomen Pakolaisapu. Yleisimmin käytetyt termit. Luettu 19.5.2016
<http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/http://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>

Tengman, S., Laakso-Liukkonen, R. 2011. Lapsen etu – puheenvuoroja kentältä. Teoksessa Alanko, S., Marttinen, I. & Mustonen, H. (toim.) 2011. Lapsen etu ensin. Yksin tulleet alaikäiset turvapaikanhakijat Suomessa. Yhteiset lapsemme – All our Children ry.

Tuomi, I. 2005. Yhteisöllisyyden paluu tietoyhteiskuntaan. Helsinki. Gaudeamus.

Tuomi, J. Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Jyväskylä. Tammi.

Turja, L. 2010. Lapset osallisina – kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Varhaiskasvatus tänään. Suomen Varhaiskasvatus ry:n verkkolehti.
<http://ecef.org/wp-content/uploads/2014/03/2011-3-Turja.pdf>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö. Luettu 12.1.2017.

<http://www.tenk.fi/fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanto>

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. 2014. Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden vastaanotto ja järjestelmän kehittämistarpeet. Luettu 19.5.2016

https://www.tem.fi/files/40852/TEMjul_29_2014_web_05092014.pdf

YK:n Yleissopimus lapsen oikeuksista. Unicef. Luettu 12.1.2017

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä. PS-Kustannus

LIITTEET

Liite 1. Tutkimuslupalomake nuorten edustajille

TUTKIMUSLUPA

Pyydämme lupaa haastatella edustettavia nuorianne Tampereen ammattikorkeakoulun sosiaali-alan opiskelijoiden opinnäytetyöhön. Opinnäytetyössä tutkimme nuorten ja ohjaajien näkemyksiä osallisuuden toteutumisesta Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa. Tutkimus on laadullinen ja toteutetaan teemahaastatteluilla. Teemahaastattelut nauhoitetaan ja hävitetään analysoinnin jälkeen. Haastattelut käsitellään luottamuksellisesti eikä haastatteluihin osallistuvien henkilöllisyys tule muiden kuin tutkijoiden käyttöön.

Tällä lomakkeella annan suostumukseni edustettavieni osallistumisesta yllämainittuun tutkimukseen. Tutkijoilla on oikeus käyttää edustettavieni haastatteluista saatua aineistoa tutkimukseen.

Allekirjoitus

Nimenselvennys

Paikka ja aika

Ystävällisin terveisin,

Anna-Kaisa Tuomi, Henni Heikkilä ja Reeta Rita

Liite 2. Nuorten teemahaastattelu

Lämmittelykysymykset

- Kauanko olet nyt asunut Siivet Oy perheryhmäkodissa?
- Mitä teet päivän aikana perheryhmäkodilla?

Nuoria kuullaan

- Koetko, että sinun on helppo/vaikea kertoa mielipiteesi? Miksi?
- Tuotko omia mielipiteitäsi esille? Tuntuuko sinusta, että niitä kuunnellaan?
- Tuntuuko sinusta, että voit päättää omista asioistasi?
- Otetaanko sinut tarpeeksi huomioon? Miten muuttaisit tilannetta?
- Onko ohjaajilla mielestäsi tarpeeksi aikaa?
- Kuuntelevatko työntekijät sinua?

Nuoria tuetaan ilmaisemaan näkemyksensä

- Mitä mieltä olet yhteisökokouksista? Ovatko ne tarpeellisia? Miten haluaisit muuttaa niitä?
- Mitä yhteisökokouksissa tapahtuu?
- Uskallatko kertoa mielipiteesi? Onko sinun helppo/vaikea puhua kaikkien läsnä ollessa? Mikä helpottaisi mielipiteiden kertomista?
- Miten vietät vapaa-aikasi? Missä? Kenen kanssa?

Nuorten näkemykset otetaan huomioon

- Omaohjaajan kanssa käydyt keskustelut: ottaako omaohjaaja näkemyksesi huomioon?
- Onko omaohjaajahetket sinusta tarpeellisia? Saatko vaikuttaa niihin? Kuka suunnittelee omaohjaajahetket?

Nuoret otetaan mukaan päätöksentekoprosessiin

- Miten perheryhmäkodissa tiedotetaan asioista? Kuka? Millä kielellä? Kasvotusten?
- Miten koet tullesi kuulluksi hoito- ja kasvatussuunnitelman teossa?

- Kuka on laatinut perheryhmäkodin säännöt? (ruokailu, kotiintuloajat...) Mitä mieltä olet niistä? Miten niihin voi mielestäsi vaikuttaa? Onko sinun mielipidettäsi kysytty?
- Millaisia asioita muuttaisit perheryhmäkodin arjessa? Tiloissa? Ohjaajissa? Oletko tuonut asian esille?
- Oletko mielestäsi saanut tarpeeksi tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, oikeuksistasi ja velvollisuuksistasi? (lapsen oikeudet, tasa-arvo...)

Nuoret jakavat valtaa ja vastuuta päätöksenteossa.

- Oletko vaikuttanut perheryhmäkodin toimintaan? Miten?
- Onko jotain mitä teette muiden nuorten kanssa yhdessä? Onko teillä omia projekteja?

Liite 3. Ohjaajien kysely

Kauanko olet työskennellyt Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodissa?

Oletko käynyt yhteisohoidon koulutuksen?

Nuorten kuuleminen

Missä ja miten nuorten mielipiteitä kysytään?

Tuovatko nuoret omia mielipiteitään esiin? Kuinka ne huomioidaan?

Koetko, että sinulla on tarpeeksi aikaa kohdata ja kuulla nuoria?

Yhteisökokoukset

Mikä on yhteisökokouksen tarkoitus? Milloin sellainen järjestetään? Millä kielellä?

Mitä yhteisökokouksissa tapahtuu?

Tuovatko nuoret mielipiteitään esiin yhteisökokouksissa? Miten tuet kaikkia nuoria tuomaan ajatuksensa esiin?

Omaohjaajuus

Mitä omaohjaajuus on yksikössänne?

Kuka suunnittelee omaohjaajahetket?

Päätöksenteko

Kuka suunnittelee ryhmä- ja perheryhmäkodin toimintaa?

Missä ja miten nuoria tiedotetaan heitä koskevista päätöksistä?

Kuka tekee nuoria koskevat päätökset? Voivatko nuoret olla mukana päättämässä heitä koskevissa asioissa?

Kuinka nuorten vastuunottoa ja toimintakykyä tuetaan ryhmänä?

Koetko, että sinulla on tarpeeksi tietoa lapsen oikeuksista, tasa-arvosta, yhteiskunnasta sekä kansalaisten velvollisuuksista, jotta voit jakaa tietoa nuorille?

Miten osallisuutta ja/tai yhteisöllisyyttä voisi mielestäsi kehittää Mänttä-Vilppulan ryhmä- ja perheryhmäkodin arjessa?